

Strimaitis Vaclovas

B A G O T O J I

Bagotoji, 1954-70 m.

„Darbas, nors būtų ir ne visai vykęs,
daug vertingesnis,
sulyginus su blogybe - nieko neveikti...“

Skaitytojau!

Nedaug teturime savo krašto vietovių, kurių praeitis mums būtų galima gerai pažinti. Daugelio mūsų vietovių žinios patalpintos tik enciklopedijose o ir tai surankiotos tik svetimtaučių, kada jie savo leidiniams žinias ėmė tik apgraibomis, skubotai. Seniau, kai buvo laikas, nesiskubinta rašyti kas sava; kai dabar griebiamasi rašyti, jau po laiko, nes archyvai ištuštėję, senesnioji karta pasitraukusi, o su ja žodinės žinios, etnografija dingusi. Kaimas perėmė visai kitą gyvenimo būdą, sodybos sunyko, o seneliai, anot Maironio, nepasakos iš senovės laikų, neprabils iš šaltųjų kapų...

Taip mūsų kraštotyros muziejai lieka ne tik be vietos išsamių istorijų bet dargi be pačios kraštotyros. Norėdamas įnešti į Bagotosios kraštotyros fondą vieną eksponatą, ėmiausi parašyti jos monografiją, nors ir iš labai neturtingų šaltinių.

Mūsų turimos monografijos apsiriboja moksliniais reikalavimais - kas rašoma, rašoma nurodant šaltinius, tarsi tiek ir tebuvo praeityje. Tai daro mūsų monografijas, lyg matematinės formules. Nesant pakankamai šaltinių, ėmiausi etnografijos ir pasakojimų, kurie yra būdingesni ne tik siaurai vietai, bet ir platesnei apylinkei.

Šaltiniai: Vietinis archyvas. Suvalkų gubernijos 1871 metų metraštis. Vilniaus Mokslų Akademijos bibliotekos rankraščių skyrius liečiantis Pilviškis, Antanavą ir taipgi Vilniaus Centrinis Archyvas. Słownik Geograficzny, įvairios enciklopedijos, Sūduvos istorija, įvykių dalyvių pasakojimai.

Lazdijai, 1970.XII.I. Strimaitis.

Žvilgsnis į giliają senovę

Dažnas, net ir artojas, rymodamas ant arklo, mintyse klausia, kas šių laukų buvo šeimininku, kas prieš šimtmetį, kas prieš tūkstantmetį... Jo ilgesys žinoti praeitį yra gana teisėtas. Argi lietuvis neturi teisės pažinti savo praeitį?

Užklaustas senelis apie Bagotosios senovę pasakys, kaip jis atsimena, tai smėlis vis toks pat, tik medžiai ir ūkiai visai pasikeitę. Taip, jei jau jo prisiminime taip viskas pasikeitę, tai ką bekalbėti apie tūkstantmečius. Kiekvienas savo krašto mylėtojas turi teisę žinoti ir apie žilesnę senovę, negi jis turi tik tiek težinoti, kokis vardas, kalvio pas kurį taiso žagrę ir kur auga karnos reikalingos jo vyžų nusipynimui.

Į klausimą, kas buvo prieš Bagotą, tenka pastebėti, kad vienu burnos atvėrimu neišpasakosi, nes buvo laikai, kada čia buvo jūros dugnas, buvo laikai, kada čia atslinko iš šiaurės ledynai, kada Nemunas tekėjo priešingai ir buvo vadinamas ne Nemunu, bet Chrononu. Ir šiuos atsakymus yra gana lengva duoti, nes juos galima paimti iš žemės klodų, tarsi iš tiksliausios knygos puslapių. Bet atsakymo kada ir kokie žmonės čia gyveno ir kaip jie gyveno, jau daug sunkiau, nes rašytos medžiagos neliko o rasti pėdsakų sunkiau sekasi čia dėlei smėlėtos žemės, nes smėlis ir ugnis labai greitai naikina pėdsakus. Taigi Bagotosios istoriją susekti yra sunkiau, kaip kitų vietovių ir ji tegalima tik nuo tada, kai randama apie ją šis tas raštuose, o raštuose randama nedaug ir tai jau labai pavėluotai ir šykščiai.

Pirmosios žinios apie Baltijos krantų gyventojus, apie kuriuos dar ginčijamasi, ar iš tiesų jie buvę mūsų protėviais, gaunama iš graikų ir romėnų rašytojų - istorikų, bei apsakrių jūrininkų finikiečių. Jei ne lietuviškas gintaras, vargu ar ir tokių žinių.- trupinių turėtume. Mūsų pajūrio gyventojai, buvo vadinami aisčiais /iš to Aistmarės/. Ar aisčių laikais kas nors čia ar apylinkėse buvo įkėlęs koją - nežinia.

Kai penkto šimtmečio viduryje užplūdo Europą gūnai su savo vadu Atila ir traukė į pietinę Rusiją link Vengrijos, Romos, taip įvyko tautų sąmyšis ir kilnojimas. Ar nuo gūnų atbėgo kas nors čia slėptis irgi nežinia, bet padavimų būta ir jei ne kitokių, tai bent apie Palemoną, kuris kadaise atbėgęs iš Romos. Apie tą, laiką jau buvo susiskirsčiusios lietuviškos gentys, kurių irimas jau buvo prasidėjęs daug anksčiau. Esant tokiam Europos sukrėtimui, kaip Atilos žygis, sunku tikėti, kad tai nebūtų atsiliėpę į lietuvių genčių ramų gyvenimą, nors pats lietuvių vardas tik pradėtas minėti X šimtmečiuje.

Ar Bagotojoj kas gyveno lietuvių genčių susiskirstymo laikais, kada ir kur gyveno - sunku pasakyti. Apie X šimtmetį turėjo gyventi bent apylinkėse. nes netoliese esantieji Pliūnų, Popiliakalnio, Gaisrų piliakalniai tai liudija. Prie Bagotosios esantis Kuciškės - Geruliškės smėlkalnis turėjo būti piliakalniu, ar kokia sargybinių vieta, nes rastas akmeninis kirvukas ir kitų senienų žymių /rado veterinaras Žemaitis/. Akmeninių kirvukų rasta ir Gaisrų piliakalnyje - kaimo kapinyne, kurio žymi dalis nugrimzdusi į Šešupę, o likusi dalis naudojama kaimo kapinynei.

Ir vėl girios viską užošia

Su kryžiuočių įsikūrimu. Marienburge prasidėjo nenutrūkstamas karas lietuviams. Tuo pačiu nuo 1230 m. sustingo Sūduvos apgyvendinimas, o prasidėjo nykimas, nes nuolatiniai žygiai, plėšimai, žudymai, deginimai nedavė gyventojams sąlygų gyventi. Kai paskutiniai Sūduvos gynėjai Jadetas ir Skūrdas su 3000 paskutinių gyventojų buvo išvaryti i nelaisvę, Sūduva ištuštėjo, likučiai išsikėlė per Nemuną į Žemaitiją ir Vilniją. Šiek tiek besislapstančių likosi Dzūkijoje ir gal apie Žuvintą - Palias, bet jie jau nesudarė krašto atstovaujamos genties. Sūduvą užgošė girios ir ją savinasi kryžiuočiai, kaip užkariautą kraštą. Lietuva jiems to nepripažino, nes jų karai buvo grobiamieji ar tiksliau žmogžudiškieji. Jei žmogžudys apiplėšia keleivį, nereiškia, kad keleivio turtas žmogžudžiui priklauso teisėtai. Tad dėl Sūduvos prasidėjo ginčai.

Kai buvo sudaryta Salyno sutartis 1398m. /saloje šiandien nežinomoje vietoje, tada esančioje ties Dubysa ar Nevėžiu/, tai Sūduva buvo pasidalyta su kryžiuočiais ir rubežius ėjo nuo tos salos tiesiog per girias iki Šešupės posūkio į vakarus /ties Gavaltuva - Nendriniais/ ir toliau į pietus Šešupe. Kadangi su kryžiuočiais tikros taikos negalėjo būti, tad Žalgirio mūšis išplėtė Sūduvą kryžiuočiams iš nagų ir grąžino Lietuvai. Nuo tada vėl galėjo iš naujo pradėti kurtis Sūduvoj lietuviai.

P è d s a k a i i k i D i d ž i o j o m a r o /1708-09/

Reikia manyti, kad po Žalgirio mūšio bent geroka šimtmetį čia ir apylinkėse niekas neišsikūrė, nes apgyvendinimas /kolonizacija/ prasidėjo nuo Paprūsės, kadangi taip Vytautui, taip kitiems rūpėjo rubežių apsaugoti nuo iš Prūsijos atvykstančių nenaudėlių: medžiotojų, bičių smilautojų, medžių grobikų, sienautojų...

Kaip greit čia išsikūrė pirmas gyventojas - nežinia, bet tikra, kad apie 1630 m. būta žmonių. Kermaušio - Geruliškės smėlkalnyje Siaurys, kasdamas smėlį rado tris sidabro monetas. Nors nieko apie jas neišmanė ir jas pametė, vienok išskaitė "Sigis...". Aišku, kad tai Žygimanto monetas, tik klausimas kurio: Žygimanto Senojo, Žygimanto Augusto, ar Žygimanto III. Kadangi anų dviejų Žygimantų monetų labai reta, tai turėjo būti Žygimanto III Vazos. Dėl to, jo viešpatavimo laiku išsikūrė Bagotosios apylinkėse žmonių. / Pilviškiai tada jau buvo kiek žymesnis miestelis/. Pilviškių atsiradimo laiku turėjo susikurti ir Bartininkų kaimas ir jis yra seniausias apylinkėje. Kadangi turi savo keturkampę formą ir Juodbariškė buvo įmatuota į kaimo valakus kaip Bartininkų ganyklos ir brūzgynai, tai jis turėjo būti mantuotas gana seniai ir ne vėliau kaip Nendriniai ar Gaisriai.

Bartininkų pirmieji gyventojai buvo girių bitininkai, išsikūrę Jūrės pakraščiais. Patsai vardas "bartininkas" turėjo tą pat verslo reikšmę, kaip Dzūkijoje "barčius" - bitininkas. Taip Bartininkai, taip Barčiai reiškė kadaise vietovę, kur gyventojai užsiminėjo bičių ūkiu ir medų tiekė didžiajam kunigaikščiui. Kai jų žemės buvo matininkų apiformintos valakais, patys gyventojai sukilnoti į sodžius, gavosi kaimas, kaip ir visi kiti naujai kuriami ir valakais išmatuojami kaimai.

P a s k u t i n y s i s š v e d m e t i s /1701 m./ i r d i d y s i s m a r a s /1708-10 m./.

1701 m. prasidėjo vadinamasis šiaurės karas tarp Švedų Karolio XII ir Rusų Petro I bei Žečpospolitos karaliaus sakso Fridricho Augusto II. Kur ir kaip pasireiškė šio karo padariniai, šiandien sunku atsakyti be Lietuvos Metrikos, o ją; Katrė II /Jekaterina II/ įsakė išvežti iš Vilniaus į Peterburgą. /Ją vežė žiemą sudarydami keleto kilometrų karavaną. Pakeliui vežikai dokumentais virėsi arbatos ir taip jų dalis buvo sukūryta /. Tiek yra tikra, kad laike šio karo pradėjo nykti apylinkės, sunyko Antanavo dvaras, sugriuvo ant Jūrės vandens malūnas, Pilviškiai sumažėjo iki 16-os šeimų, .Bartininkai sumažėjo iki dviejų gyventojų - Muraška ir Andriušaitis. Karo metu čia galėjo padidėti gyventojų dėlei patogių slapstymuisi vietovių: Šešupė, Pilvė, Jūrė, Višakis, Noreikupis.

Ko nepriveikė karo padariniai, tą priveikė karo padarinys - Didysis maras 1708-09 m. atėjęs iš Dancigo per Prūsiją. Dėl karo, nederlių ir šaltos žiemos žmonės nusilpo ir maras siautėjo be jokio pasipriešinimo. Apie jo padarinius smulkesnių žinių vietose bemaž neliko. Tik vėliau, kai pradėta atsipeikėti ir daryta pranešimai bei

ūkinės mokesčio išrinkimo knygos imta vesti, tai iš jų rezultatų gauta pasibaisėtini dalykai: kai kur išnykę kaimai, kai kur likę po vieną kitą šeimą, laukai beapaugę miškais; Vilkaviškio seniūnijoje išmirę iki keturių penktadalių gyventojų. Pilviškių seniūnijoje, tokios ūkinės kovos, išlikusios Vilniaus Centriniam Archyve Nr.5774, parodo, kad 1737. VI. 14 buvo tik 47 seni gyventojai /tie gyventojai galėjo būti tik kiek seniau atvykę bet nereiškia, kad jie išlikę laike karo ir maro/, kad Antanavo dvaras dar tik atstatomas, kad Bagotosios artimesnėse apylinkėse nėra gyventojų, /išskiriant Bartininkus/, giriose daugybė degutinių - smalos varymo punktų: Bagotojoj, Girnupiuos, Griešiuos, Kazluos /kaime prie Jūrės/, Gulioniškėj, Mockuos, Liudoviznoj /vietovės gavo vardą nuo degutinės šeimininko/.

B a g o t o j i a d m i n i s t r a c i n ė j p r i k l a u s o m y b ė j

Kai Vytautas atsiėmė visą Sūduvą po Žalgirio mūšio nenustatė iškart griežtų rubežių, o tik bendros krypties. Rubežius buvo aiškus tarp Prūsijos ir Lietuvos tik ten, kur buvo paminėta Vištyčio ežeras, Šešupė, Širvinta. Sausumos rubežių galutinai nustatė tik specialiai skirta komisija ir tai po didelių ginčų 1537 m. Dabar Sūduva, buvusi medžioklės vieta, galėjo pradėti virsti jau ir ūkio šalimi, nes parubežyje buvo jau ir kaimų /Vištutis, Totorkaimis/ girioje buvo eigulių. Kad pradėjus Sūduvą eksploatuoti, pirmiausiai teko paskirstyti administracinius vienetus. Kadangi buvo vientisinė giria, tai pirmas jos suskirstymas ir buvo padalinimas Sūduvos girininkijoms. Bet kaip suskirstyti, kad nebuvo nei kelių, nei gyvenviečių bent jos viduryje, tad nebuvo nei kaip įsteigti girininkijų centrus. Administraciniai centrai - dvarai ir pilys buvo Nemuno dešinėje, tad jiems ir prijungė po siaurą, bet ilgą Sūduvos girių ruožą, siekiančių nuo Nemuno iki Prūsijos. Anoj pusėj Nemuno buvo: Perloja, Merkinė, Alytus /Nemunaitis/, Punia, Birštonas, Darsūniškis, Kaunas /Rumšiškės/ Vilkija, Veliuona..., tai čia radosi tokiais vardais ir girininkijos. Kauno girininkija buvo įsisprendusi tarp Darsūniškio ir Vilkijos girininkijų ir siekė Pilviškius gana smailiu kyliu, tad Bagotoji pakliuvo Kauno girininkijon ir išbuvo tokioj administracijoje apie šimtmetį

Šiame girininkijos laikotarpyje buvo eigulių ir gal kiek miško pramonininkų bei bitininkų /.Bartininkai/.

Kai buvo išvestas kelio traktas „Virbalis – Pilviškiai - Kaunas“, Bagotosios apylinkė buvo laikoma arti trakto į Kauną ir priklausė Kauno parapijai Kai caras Aleksiejus, užėmęs Vilnių 1655 m. išžudė ten 30.000 gyventojų, Trakuose 10.000, Ukmergėj 8.000, tai Kaunas pabėgo slėptis į šias girias ir Bagotosios apylinkėse galėjo apsistoti kauniečių ir sukurti sodybų. Esama kalbų, kad proseniai atbėgę iš Kaunijos, kad čia jiems patikė, išsikirtę girias ir apsigyvenę...

Bagotoji Pilviškių seniūnijos sudėtyje

Kai, prigijo valkinė žemės reforma /įstatymas išleistas 1557. IV . I./, tai girininkijos pradėjo atgyventi savo amžių ir užleisti vieta naudingesnei sistemai - žemės eksploatavimo sistemai /valakinei sistemai./.Tada girininkijos užleido vietą seniūnijoms . Seniūnijų rubežiai nesutapo su girininkijų rubežiais, nes seniūnijų buvo steigiama vis kas kart naujų ir smulkinta senesnės didžiulės seniūnijos

Pilviškių seniūnija įsteigta iš dalies Darsūniškio girininkijos - Gavaltuva Nendriniai, Gaisriai... ir buvusios Kauno girininkijos pietinės dalies, nuo Skriaudžių / Gyvių/, giriomis iki Višakio ties Rūda /Judrės /

Jos atsiradimo priežastimi buvo tas pat caras Aleksiejus. 1655 m. kai jis užėmė Smolenską, tai iš ten pabėgo Lietuvos pareigūnai, turėję apie Smolenską dvarų. Čia jie tapo tarsi pabėgėliai - elgetos. Pagal jų rangą teko jais atatinkamai pasirūpinti ir duoti valdų. Vienu tokiu pabėgėliu buvo Jonas - Antanas Chrapovickis /miręs 1686 m./, ėjęs tada žymias pareigas. Jam pragyventi kaip tik ir duota Pilviškiai su girios plotu iki Gyvių. Tokiam plotui valdyti buvo reikalingas dvaras, kurio Čia nebuvo. Pašėšupyje buvo Klevų Pieva. Senuose žemėlapiuose /gal dar nuo vokiečių laikų/ jų šnipų pažymėta, kad ten buvo ir tiltas per Šėšupę. Prie Klevų Pievos /ją atplėšė potvynis išrausęs naujoj vietoj vagą apie 1890 m./ Chrapovickis pastatė dvarą ir savo vardui įamžinti pavadino Antanavu. Antanas tapo Pilviškių seniūnijos administraciniu centru. Bagotoji pakliuvo Chrapovickių valdžion.

Chrapovickių viešpatavimą pribagė prūsai, užgrobę Suvalkiją 1794 m. Jie pareikalavo nuosavybės dokumentų iš visų, kurie gaudavo valdas iš Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio. Chrapovickiai gaudavo Antanavą valdyti tik iki gyvos galvos, tad nuosavybės dokumentų neturėjo ir prūsai Antanavą atėmė Prūsijos karaliaus naudai.

Prūsai panaikino visai Lietuvos ir Sūduvos vardą ir pavadino stačiai Rytprūsiais su priedu Naujieji, partraukė husarų Suterio pulką, jį išskirstė būreliais po miestus ir pradėjo valdyti kariškai. Dvarus jie paskirstė į dvi grupes - karo ir valdiškus /domenus/. Bagotoji buvo priskirta Lomžos departamentui, Marijampolės apskrīčiai, Antanavo valsčiui.

Napoleonas nugalėjęs prūsus 1807 m. atėmė mus iš Prūsų ir priskyrė Didžiajai Varšuvos Kunigaikštijai. Kai ir ši žlugo, 1815 m. buvo sutverta Lenkijos Karalija /caras - jos karaliumi/. Caro vietininkas 1816 m. administracinius padalinimus kiek pertvarkė, bet Bagotosios nelietė. Buvo įsteigta dėl trijų valsčių teisminė apylinkė Ažuolų Būdoje. Bagotosios reikalai tenai buvo sprendžiami. Tokis padalinimas buvo iki pirmojo pasaulinio karo. Po karo Antanavo valsčius buvo panaikintas ir įsteigtas Pilviškių valsčius. Pilviškių valsčius buvo atskirtai nuo Marijampolės ir priskirtas Vilkaviškiui, Bagotoji atsidūrė tenai. Po Antrojo pasaulinio karo, 1950. VII. I. buvo įsteigtos sritys ir rajonai. Bagotoji atsidūrė Kazlų Rūdos rajone su savo vardo apylinke. Kai 1961 m. birželio mėn. buvo panaikintas Kazlų Rūdos rajonas, Bagotoji prijungta Marijampolei /Kapsukui/. Kai buvo stambinamos

apylinkės 1965 m. Bagotosios apylinkei prijungta dalis Užuoگانų /Antanavas/. Taigi buvo laikas, kada Antanavas valdė Bagotąją, atėjo laikas, kada Bagotoji valdo Antanavą.

B A G O T O J I

Virš minėtos žinios tiesioginiai Bagotosios neliečia, nes nėra apie ją prieinamų žinių. Jos tik padeda suprasti tas sąlygas kaip kūrėsi Sūduvoj pirmieji gyventojai ir, žinoma, Bagotojoj, jei kada ir kas bandė kurtis.

Bagotosios tikrovinė pradžia yra po paskutiniojo Švedmečio ir Didžiojo maro /1708 - 09 m./ Ir dar vis tęsėsi iki 1715 m. kai 1737 m. Pilviškių seniūnija darė visuotinį ūkio sąrašą inventorių mokesčių, apskaitos, reikalų, tai apie Bagotąją pasakyta, kad čia yra degutinė /smalinyčia/, Bagočio /Bogata smolnica/, kad jo nėra, o dirba prie degutinės trys darbininkai: Simonas Žvirblis, Mykolas Grigaitis moka metinį mokestį po 6 timpas ir Tomas Zuikis moka 4 timpas, pasakyta, kad jie visi ateiviai, kad Žvirblis turi Stepūnėj /Stepkiškėj/ pievos ir būdą ir už tai dar primoka 2 timpas, kad. Grigaitis Stepūnėj turi tik pievos ir už tai primoka 25 grašius ir vieną seliongą. Iš šios trumpos žinios apie Bagotąją, ar šie ateiviai naujai pradėjo darbuotis Bagočio degutinėj, ar jie tik atnaujino kadaise veikusią Bagočio įmonę, o gal buvo tik girių sargu ir buvo gyvenvietės liekanos, kur ateiviai panaudojo degutinės įmonei. Pagamintą smalą, degutą, terpentinę pristatydavo į Kirsakovizną /Čečetus/ prie Pilvės.

Administraciniai ši Bagotosios, kaip ir visos kitos degutinės priklausė Kirsakoviznai, tada dar vadinamai Kirsakoviznos krūmynais, kas reiškė, kad ten dar nebuvo žemdirbystės, o tik girių verslai.

Pradėjus veikti Bagočio degutinei, ėjo spartokas girių nykimas, nes kas kartas vis daugiau žmonių užklysdavo, besikuriantieji giriose kaimai gavo vardus daug kur primenančius girios vietovę ar įsikūrimo būdą: Iždaga Didžioji, Iždaga Mažoji, Degučiai, Eglinciškė, Eglupis, Karkliniai, Guobiniškė, Trakiškė, Kvietkapušis, Šakmušis.

Pagal padavimą Kuciškės kaimas buvo iškirstas dviejų žmonių akmeniniais kirviais vadinamais kuciais. Tokiais įrankiais nedaug tegalėjo išsikirsti ir pats kaimas liko vienas mažiausių apylinkėje vadinamas Kuciške.

Bendrai čia kaimai kūrėsi gana vėlokai ir kaimai gavo vardus nuo liaudies tarmės "-iškė": Audiejiškė, Eglinciškė, Geruliškė, Guobiniškė, Juodbariškė, Kirsnokiškė, Mūriniškė, Patašiškė, Karkliniškė, Skindeliškė, Stepkiškė, Skuciskė, Šiaudiniškė, Timinciškė, Trakiškė, Vitkiškė....

B a g o t o s i o s k a i m a s

Bagotosios kaimas išsirutuliojo iš Bagočio buvusios degutinės, kai miško pramonei buvo gerokai išnaikinta girios. Tada tarp Šakmušio laukų Višakio plotas

buvo išmatuotas valakais, suskirstytas trilauke sistema ir pavadinta degutinės priprastu vardu „Bogata“, o liaudies tariamu Bagotoji /įvardžiuotu būdvardžiu/. Sodžiaus vietovė parinkta buvusios degutinės aplinka. Apgyvendinimas sodiečiais įvyko tarp 1737 ir 1775 metų, nes 1775 m. inventoriuje gyvena Bagotojoj 6 ūkininkai ir laikomi senais gyventojais. Kaimo žemė taisyklingos geometrinės formos neturėjo. Vakarinė dalis kiek smailoka, o rytinė, lyg priedas, sudarė vadinamas Viganes. Čia buvo šilas ir smėlynai tarp Karkliniškių ir Šakmušio ganyklų.

Prieš Lenkmetį Bagotoji išskirstyta viensėdijomis. Kaimo gyvenvietėje likosi Povilaitis, sodybų medžiai ir prūdai, nedovanai jam teko sodybos. Metinių mokesčių sunešimo dieną Povilaitis turėdavo pavaišinti kaimą, parūpindamas porą gorčių degtinės ir keturis kibirus alaus. Mokesčius mokėdavo rudenyje, kai jau lauko darbai baigti. Gerokai įgėrę, išsigalvodavo pramogų. Tvirtas buvo Kubilius, bet nemenku jautėsi ir Virbickas. Kubilius atsiklaupęs viduj aslos šaukdavo imtynių, o Virbickui to ir tereikia. Susikibą du tvirtuoliai rimavojasi asloje kai du buliai, o mokėtojam jau ir vietos šeimyntrobėj nėra: kas lipa ant suolo, kas ant duonkepio, kas iššliūkinęs į priemenę per duris įkišęs galvą spokso į imtyniautojus. Iškart Virbickas laužia klūpantį Kubilių, toliau Virbickas tik skuba laikytis, galop Kubilius parsitiesia Virbicką ir atsisėda ant pilvo pailsėti, o Virbicko pilvas tik kilnojasi, kai senos kalvio dumtuvės. Virbickas, išsikapstęs iš po Kubiliaus, mušė tris kart kepure į aslą ir išsinešdino iš mokestinės sueigos. Nustojo Povilaitis pirkęs Šv. Martino dieną alaus ir degtinės kaimui, kaip kyšį už jų sodybas, nustojo imtynės...Išstovėjusi kaimavietė šimtmetį valdoma Povilaičių, buvo išnaikinta: medžiai traktoriais išrauti, prūdai užversti...

B a g o t o s i o s m i e s t e l i s /B a g o t š i l i s /

Bagotosios kaimo vidurys ir vakarinė pusė turėjo geresnes žemes, tad jos ir buvo pirmiausiai paverstos dirvomis, o rytinė pusė liko šilu. Kadangi ten buvo ganyklos bendros ir bendra valda, tai imta tą vietovę vadinti Bagotšiliu. Tuo vardu imta vadinti ir net kaimas, nes lenkiškai rašomas vardas "Bogata" žmonėse neprigijo. Bagotšilis nuo paties kaimo buvo atskirtas plačiu keliu, vadinamu Varyklomis. Jų vienas galas buvo atsirėmęs į Višakį, kitas.- į Jūrę. Kadangi Šakmušio, Bagotšilio ir Karkliniškių ganyklos buvo viena šalia kitos, tai šie kaimai jomis ir naudodavosi. Kai varomi girdyti ar genami namo neiškryptų iš Varyklų gyvuliai, kelio šalyse badavo tvoros, reikiamose vietose, tarp tvorų, padarydavo savotiškus vartus, vadinamus spragomis. Tai buvo dvi kartys tarp kuolų lengvai atstumiamos ir vėl užstumiamos tvoros vietoje. Kiekvienas pravažiavęs spragą, turėdavo kartais atsistumti, pravažiavęs vėl užstumti. Šitokio nerašyto įstatymo uolūs sargai būdavo piemenys. Žydai būdavo nerangūs spragą vėl užsklęsti. Piemenims to ir terekėdavo, pasipildavo Šakmušio, Bagotšilio ir Karkliniškių piemenų visas pulkas vyti žydą, kad paliko spragą atvirą, nes jiems genant gyvulius sueis per spragą į javus ir šeiminkė grasys, kad negaus žadėto sūrio ar šeiminkas grasys išlaikymu algos gale metų.

Bagotšilio ganyklos nulėmė vietovę būsimo Bagotosios miestelio, ar stačiai Bagotosios, nes anie imta vadinti Bagotosios ūkininkais, ar kaimu. Tai atsitiko dėl paprastų dviejų smulkesnių ūkininkėlių godumo. Nepritilpę smulkesni ūkininkėliai Virbickas su Grigaičiu prie sodžiaus, gyveno prie Bagotšilio ganyklų. Jie susigundė neleisti kaimo gyvulių į Bagotšilį, esą, jei mes čia gyvename, tai mums ir vieniems ganyklos priklauso. Kai kaimas gindavo vis gyvulius, tai Virbickas su Grigaičiu susigudravojo išardyti varyklų tvoras ir gyvuliai braidžiodavo po javus karaliaudami. Kaimas ėmėsi Grigaičiui su Virbicku atkeršyti bent tuo, kad primesti už Bagotšilio mokesčius ir rudeninėj mokesčių sueigoj kaimas mokesčių už ganyklas jau nemokėjo, esą, jei jiedu gano, aniedu tegu ir mokesčius moka. Šiedu nemokėjo, esą visas kaimas turi mokėti. Dviem besipešantiem, trečias pasinaudojo caro valdžia Bagotšilį su ganyklom pasiėmė sau.

Atėjo Bagotšiliui sunkios dienos. Caras Povilas I reikalavo karo tarnybos 25 metų. Grįžęs po tiek metų žmogus būdavo susenęs, kartais be sveikatos, giminės išmirę, tėviškės pasikeitusios. Caras bandydavo tokį neapleisti, aprūpinti žeme. Caro vardu tai turėdavo padaryti apskrities ponai. Šie, kad daug nesukus galvos, kibdavo į Bagotšilio žemes, mat jau caro žemė, nes už tokį smėlžemį jau ir kaimui nelabai apsimokėjo nauda už mokesčius, nebent dar kiek giria, kuri ir taip tada nelabai buvo branginama. Na ir duodavo šio Bagotšilio smėlio gabalą nuo pusantro iki dviejų margų dydžio ir jei buvo tas smėlio gabalas apaugęs bent pušimis jau senas kareivis pasikasydavo pakaušį, ar verta pradėti kurtis. Jei. kliūdavo caro dovana apaugusi krūmokšliais, senas kareivis unkšdavo: „- Ir ką aš su tokiu „opastku“ darysiu?“ /mat, tą caro dovaną vadindavo „opastku“/. Tokį „opastką“ čia pat paroduodavo ir eidavo iš kur atėjęs. Pagal pirkinį buvo ir kainos: vienas gaudavo tris rublius, kitas - pusantro, o vienas iš kito opatkininko nupirko caro dovaną už 25-ių metų tarnybą už skilandį. Taip Jaras nupirko dvylika „opastku“ ir pasidarė Bagotšilio karaliumi. Senos pušys griuvo nuo jaunų šeimininkų kirvių ir greitai beliko tik šešių margų pušynas, kur buvo Bagotosios kaimo kapinynas.

Be senų kareivių, radosi ir kitų sklypininkų. Kai caro vietininkas Lenkijai 1816 m. nustatė Augustavo gubernijos rubežius ir padalino ją apskritimis, Marijampolės apskritis siekė Sudargą. To krašto gyventojai į savo centrą vykdavo žiemą per Bagotšilį, nes dėl šaltžemių čia visada būdavo geresnis rogiakelis. Bagotoji radosi ant šiokio tokio trakto.

Kai kareivių nebuvo norinčių čia imti sklypus, radosi kitokių mėgėjų: puodžiui, karčemai, mokyklai, kapų sargui, kalviui. Šiems išskirta sklypai pakeleje. Kas norėjo, galėjo pirktis kiek norimas. Žodžiu, smėlio sklypų nesigailėta. Taip išdygo varganų bakūžėlių gana greitu laiku iki trisdešimties.

Naujieji sklypininkai išniokojo šilą, ir jo likosi tik gojus apie kapinyną. Šilo sklypeliai skurdžiai maitino naujakurius ir jie buvo panašūs į elgetas. Išniokotas šilas irgi atrodė vargas, tad netiko nei Bagotšilio vardas ir juokdariai ėmė vadinti Ubagšiliu, nes Bagotosios ponai nesuduria duonos su duona, o tik su sula, nes, kai pavasaryje pradeda bėgti sula, Bagotšilio ponų duona jau būna pasibaigusi.

Tikrumoje Ubagšiliu buvo vadinamas Kuciškės - Šakmušio ganyklų gojus. Vardą gavo nuo ano laiko ubagų. Šv. Baltramiejaus atleidai Būdoje būdavo švenčiami pripuolamą dieną, o Pilviškiuose kitą sekmadienį. Iš Višakio Rūdos elgetos traukdavo į Pilviškius. Tada elgetos važinėdavo vieninkiais arkliukais, kaip kad jie apdainuojami:

Turiu krepšį, ir arkliuką
Ir dar mažą vežimiuką.
Kad nenoriu vaikštinėti,
Galiu važiuotas važinėti.
Kas duos duonos - sutrupysiu,
Kas duos lašinių - pašlovysiu...

Tokių elgetų - profesionalų karavanas apsisistodavo pakeliui į Pilviškius Kuciškės - Šakmušio gojuje ir kartais arti savaitės iškylaudavo, o jų iškilos būdavo triukšmingos: armonikas virkdindavo, šokdavo, girtuokliaudavo ir kitokias prajovystes išsigalvodavo, kartais žmonės pastebėdavo, kaip atlaiduose kokis apyjaunis elgeta siūbuoja ant kastilių sutrauktomis kojomis, ar iškreiptomis rankomis, o čia tą patį matydavo sveiką ir išdarinėjantį triukus, tad ir patį šilelį ėmė vadinti Ubagšiliu.

Tokiu pat būdu atsirado ir Guobiniškės kaimelis. Ten buvo vadinamas Griškabūdžio urėdijos centras./Griškabūdžio urėdijos vardas bene bus likęs dar prūsų valdymo laikų/. Urėdija turėjo pora šimtų margų žemės, nors dalis jos buvo tik brūzgynai ir ganyklos, urėdas Maikauskas naudojo žemę, bet mokesčių nemokėjo. Valdžia, vadinamą Maikausko dvarelį pasiėmė savo žinion, palikdami prie urėdijos tik pasodą. Kai buvo dalinamas Bagotšilis, imta seniems kareiviams dalinti ir Guobiniškės urėdijos dvarelis, tik žemės duota kiek daugiau, tad Guobiniškėj susikūrė 12 senų kareivių sodybėlių. Ne kaip sekėsi: kitokiose žemėse augę, nemokėję, gyventi Guobiniškės vandeninguose šaltžemiuose. Caro dovanas Pardavinėjo ir išėjo sau. Supirkinėtojai susikūrė ūkius. Ilgiausiai išsilaikė kareivis Ilgūnas. Be žemės, jam buvo skirta dar ir pensijos 75 rubliai. Senatvė surietė į kuprą ir seną, atkaklų kareivį Ilgūną. Pasivedė Ilgūnas Černiausko globai. Černiauskas ne taip jau butų mėgėjas glamonėti seną kareivį įlindusį i seną raukšlėtą odinį maišelį, bet dedant po penkrublį, vis tik 15 aukso gabalėlių... Auksą bankas išmoka tik pačiam Ilgūnui. Ne kur Černiauskėli dingsi. Važiuojant rublių, reikia vežtis ir Ilgūną. Susižėręs rublines į kišenę, Černiauskas, ir karčemoje įkaušęs, pradeda: „- Kiti tai tuos malkų kubilus veža veža per metus į tą miestą, o aš savo kubilą įsivertęs į vežimėlį, tik kartą metuose atsivežu ir turiu 75 rublius“.

P i r m o j i K o p l y t ė l ė i r k a p i n y n a s

Kur pirmieji Bagotosios gyventojai palaidoti nežinia. Ar tik nebus nuvežti į Bartininkų kaimo kapines, kur buvo ir kaimo koplytėlė. Laikui bėgant pradėta laidoti Bagotšilyje, kur buvo vadinamos viganės. Čia laidojo ir aplinkiniai nauji kaimai, nes savų kapinių nei vienas naujai įsteigtas kaimas neturėjo visoje apylinkėje, išskiriant Kriauniškę. Kai buvo čia atvežti ir palaidoti prancūzai žuvę Degučiuose, kapai vietiniams pasidarė svetimi, nes į prancūzus žiūrėjo kaip į blogus žmones ir kapai nustojo šventumo pagarbos. Kai užsimušė Misevičiaus bernas ir jį čia palaidojo, o po jo maldingą senutę, vėl pradėta laidoti.

Kapinyno rimčiai įsigiesta pastatyti koplyčia. Tai padaryta 1835 m. Guobiniškės urėdas Maikauskas davė medžių, Kriauniškės Oleka vadovavo, o aplinkiniai gyventojai pastatė pailgo keturkampio formos koplytėlę galinčią talpinti iki 300 žmonių. Pietų pusėje - zakristija, vienas altorius, vargonams galerija, vienas bokštas, apkalta lentomis buvo visai graži koplyčia, šalia stovėjo nedidelė varpinė. Altorius papuoštas Šv. Antano didžiuliu ir Šv. Martino paveikslais. Čia būdavo pamaldos šių šventųjų dienose ir antrą dieną Velykų bei Sekminių. Vasarą vienas Pilviškių vikarų keletą dienų katekizuodavo vaikus.

Apie kapinyną likosi pušų gojus šešių margų dydžio. Būtų ir jis buvęs iškirstas, jei Pilviškių klebonas Oleka nebūtų juo pasirūpinęs. Ubagnavienos Stankevičius buvo jo švogeris. Stankevičius pasistengė įsigyti užsilikusį gojų nuosavybėn. Gojų pardavė Olekai už 250 rublių, bet pinigų Oleka nemokėjo. Stankevičius Oleką padavė į Ažuolų Būdės teismą. Šalys teisme susitaikė ir gojus su kapinynu perėjo Olekos nuosavybėn, o Oleka pervedė gojų Pilviškių parapijai. Taip likosi neišnaikintas paskutinis Bagotšilio medis.

B a g o t o s i o s p a r a p i j i n ė ž e m ė

Kai buvo dalinama pakelė sklypais, koplytėlės sargui buvo duota gabalas smėlio. Čia pastatyta namas. Jo viename gale gyveno zakristijonas Jaras, kitame apsistodavo kunigai, tai davė mintį kurtis savaimingai parapijai. Bet pirmiausiai reikėjo turėti žemės. Jos nupirka Kalvos kaime iš Urbanavičiaus už 500 rublių. Kaip padaryti, kad, parapijos dar nėra, o žemė jau yra? Bartininkų Barzdaitis pirkinį, apsirašė savo vardu ir susitvėrus parapijai, testamentu jai palikta. Kaimo kryžkelėje buvo kadaise karčema. Smuklei išnykus, sklypą valdė Marijampolės finansų inspekcija. 1908 m. jį nupirko būsiančios parapijos steigėjai

P a r a p i j o s s t e i g i m a s

Po rusų - japonų karo, carizmo varžtai kiek atslūgo: gauta spauda, kunigams nereikėjo leidimo vykti pas kaimyną atlauduosna, lengviau gauta leidimai bažnyčių remontam. Bagotoji sulaukė tokios malonės, kad Varšuvos generalgubernatorius 1907. IX. 10. Nr.4337 davė vienam Pilviškių vikarui vesti prie Bagotosios koplyčios metrikų knygas. Bagotiškiam buvo geras koziris stengtis statyti namą dėl metrikines įstaigos. Netrukus susitvėrė statybos komitetas ir 1909 m. gavo leidimą statyti dėl kunigo gyvenamą namą iš Suvalkų gubernatoriaus.

Statybai reikėjo medžių. Jos buvo užsilikusios kapų šešmargyje, bet jo šeimininku buvo Pilviškių parapija. Kad medžius panaudojus Bagotosios reikalams, reikėjo gauti visus Pilviškių parapijos sutikimus. Vaitas Šuopys pravedė susirinkimą ir 427 balsais prieš 7 buvo nutarta leisti kapų medžius naudoti Bagotosios klebonijos statybai.

1910. I. 13. Marijampolės Plioplys sutiko pastatyti už 700 rublių kleboniją ir klėtį.

1911. V. 2. vysk. Karosas vizitavo naujakurę parapiją, suteikė sutvirtinimo sakramentą 308 asmenim. Vizitacijos akte parašė, kad klebonija nauja, kiti trobesiai baigiami ir yra tvirtas noras imtis bažnyčios statybos, vietoj mažos koplytėlės.

B a g o t o s i o s b a ž n y č i a

1912. 11.15. klebonas kreipėsi į vysk. Karosą, prašydamas leidimo pradėti bažnyčios statybą ir patvirtinti parapijos atsiskyrimą nuo Pilviškių: "Aš žemiau pasirašęs klebonas ir mano parapijiečiai norime Bagotosios kaime statyti medžio bažnyčią, kadangi jį turima pakankamai nuosavoje bažnytinėje teritorijoje.

Šiuo kreipiamės į Jūsų Ekscelenciją, kad mums teiktumėtės leist

1. Pašventinti kartinį akmenį, man, ar Jūsų įgaliotam.
2. Patvirtinti bažnyčios globėju šv. Antaną iš Paduvos.
3. Nugriovus koplytėlę šv. mišias laikyti varpinėje.
4. Leisti atlaidus Marijos Angeliškos sekmadienyje po 2-os dienos VIII.
5. Dalį šilelio pašventinti kapinynui.
6. Įkeisti dalį bažnytinės žemės į kitą patogesnę.
7. Sutikti, kad Bagotosios filija turėtų parapijos teises.
8. Leisti iš Pilviškių parapijos prisidėti prie Bagotosios sekantiems kaimams: Armališkiai, Būdvietis, Berštupis, Eglupis, Geruliškė, Griešiai, Kirsnokiškė, Rūdupis, Slabada, Šiaudiniškė Šiūdādūšė, Vitkiškė, Ubagnaviena. Nuolankus tarnas Garmus".

Vyskupas ant to pat prašymo uždėjo rezoliuciją: "Pagal prašymą suteikiame. 17. II. 1912. Vysk. Antanas".

Ši data parapijos įsteigimo diena. Jau nuo 1910 m. buvo pareiškę norą sudaryti parapiją 26 kaimai, tad susidarė parapija iš 40-ies kaimų ir vietovių /prisidėjus 1922 m. Linksmakalniui ir 1943 m. daliai Degučių ir Dovydam, susidarė jauki parapija/.

Statybos komiteto vardu Jonas Andriušis iš Mūriniškės sudarė su rangovu Pravdzinsku sutartį iš Kauno, kad iki 1913.XI.I. rangovas savo darbininkais ir smulkesne medžiaga, kaip vinys, stiklas, geležis, užraktai, bokštų kryžiai, kalkės, dažai pastatys bažnyčią atbaigtą, o parapija turės duoti pagalbines jėgas, pastotes ir statybines stambesnes medžiagas, bei iškasti pamatams griovius ir išrauti kelmus.

Planą sugalvojo klebonas su rangovu ir nedavė tvirtinti valdžiai. Kad išvengus trukdymų, parašyta apskrities viršininko leidimas paremontuoti esamą koplyčia. Leidimas gauta.

Kad sklandžiau darbas vyktų, visko imtasi kartu: koplytėlės šiaurinėje pusėje dirbdinta pamatai, šalia kapinyno trijose vietose sukirsta sienos ir viskas greitai sustatyta į savas vietas taip, kad žmonėse pasklido gandas bažnyčia buvus pastatyta viena nakčia.

Birželio pradžioj klebonas kreipėsi į vysk. Karosą, prašydamas leidimo pašventinti bažnyčią, kuri greitu laiku bus užbaigta statyti. 1012. VIII 4 d. bažnyčia pašventinta ir pirmą kartą, dalyvaujant didžiulei miniai, švęsta Marijos Angeliškos atleidai ir bažnyčios šventinimo išskilmės. Senoji koplytėlė likosi stovėti šalia pietinio bokšto. Kai rengėsi atvykti Marijampolės apskrities viršininkas pažiūrėti atremontuotos koplytėlės, ji staiga nugriauta, nunešta už kapų, parduota Zaveckui į Mozūrus už 300 rublių. Jis pastatė iš jos klėtį. Ji sudegė per pirmąjį Pasaulinį karą, ir neliko jokio ženklo pirmojo Bagotosios maldos pastato, išskiriant bokštelių kryžių, kaltą Kazlų kaimo rūdos gamykloje.

Tai padaryti buvo galima tik turint gerų rėmėjų. Tokiu buvo Marijampolės apskrities viršininko padėjėjas Rėklaitis. Jis slaptai rėmė statybą ir ragino kuo skubiausiai dirbti. Parapijiečiai uoliai klausė ir viskas sekėsi.

Kai bažnyčia buvo baigta, pranešta viršininkui, kad atvyktų priimti atremontuotos koplyčios. Atvyko. Įėjęs vidun patraukė pečiais ir sušvogždė: „Plati, plati koplytėlė“.

Užvedė bylą dėl nelegaliai pastatytos bažnyčios. Kaltę prisiėmė Mūriniškės Andriušis, kaipo komiteto pirmininkas. Esą jis nesudaręs lėšų meistrui, tad pats ėmėsis meistro darbo, nes jis statydavęs ūkiškus pastatus.

Nesugebėjo gerai atlikti remonto koplyčios ir išėjusi bažnyčia. Andriušiu grėmė pora metų kalėjimo, bet tardymas užsitęsė, užstojo Pirmasis pasaulinis karas ir nušlavė ne tik tardymą su tardytojais, bet ir patį viršininką. Bagotosios parapijos steigimas ir bažnyčios statyba yra parapijiečių organizuotumo ir susiklausymo pavyzdys bendrame reikale, visoje vyskupijoje. Laike dviejų metų pastatyta puiki medinė bažnyčia, geri parapijiniai pastatai, įsigyta pakankamai parapijinės žemės.

Parapijiečiai sudėjo reikiamas lėšas trimis terminais: pirmu kart nuo margo po 30, antru kartą po 10 ir trečiu kart po 50 kapeikų nuo margo. Kurie kaimai prisidėjo bestatant, tie mokėjo nuo margo po rublį. Statybai aukų būdu surinkta 1502 rubliai. Parapijiečiai: Sūnelaitis, Byla, Juodviršis ir Balčiūnaitis už 470 r. Pūstelninkuose /ties Varšuva/, Černevičiaus liejykloje išliedino varpus. /Mažesnysis buvo 1944 m. hitlerininkų išvežtas. Jurbarke iš laivo buvo pavogtas ir užkastas šventoriuje, bet nerastas/.

Pilnam bažnyčios įrengimui betūrko altorių. Jie buvo sutarti padirbdinti Suvalkuose A. Karaliaus dirbtuvėje už 740 rublių. Karas viską sutrikdė ir už 5000 rublių 1919 m. tegauta tik du šoniniai. Didysis padirbdinta Čižausko dirbtuvėje Šiauliuose, jau užėmus litams postą.

Pastačius bažnyčią, greitai ėmė augti ir miestelis, kuris jau buvo spėjęs sunykti, kai buvo opatkininkų trobelės atgyvenusios savo amžių. Buvo likę tik koplytėlės sargui namas Sokolkos - pyragų kopėjo lūšnelė, karčiamnyko žydo

Faifkės smuklė, vokiečio Neiso kalvė na ir Dielininkaičio, vadinamo Moliumi, puodų dirbtuvė. Vargonininkas Jurgelevičius atidarė špitolėje krautuvę it taip susidarė lyg didmiestis, nes buvo visokių tautybių, išskiriant lenkus. Prie šių atsirado ir keletas moterėlių, užsiimančių verpimu, atvyko siuvėjas, batsiuvys nebylys Virbickas. Didysis karas jau rado vietoj Bagotšilio gojaus, jau miestelį su apie 40-čia gyvenviečių.

Bagotoji Didžiojo karo metu

Parapijiečių džiūgavimas dėl savo gražios ir greitai pastatytos bažnyčios greitai gavo baimės krikštą, nes akimirkomis galėjo virsti iliuzija. 1913 m. vasarą griaustinis siūbtelėjo į bokštelių. Ten buvo žvirbliai susisukę lizdą, ir jį padegė. Buvo dienos metas, tad laiku pastebėta gaisras ir likviduota, bažnyčia išgelbėta.

Kai grįžo antru kart frontas, žlugus rusams po Mozūrų ežerais 1915 m. vasario pirmomis dienomis ir vokiečiai apsistojo Šešupės fronte iki Antanavo, toliau ėjo tarp Višakiškės ir Šliurpkiškės pro Geruliškę – Būdviatį – Berštupį – Stenkiškę iki Višakio, atseit vakariniu parapijos rubežiumi. Tas vietoves nuniokojo ir vietomis išdegino. Pilviškiai buvo vokiečių, Bagotoji - rusų dėmesio centre. Bagotosios klebonijoj stovėjo kazokų. Girnupių Urbanavičius pusantražmogis įsigeidė kazokams pasitarnauti ir nakčia nuvedė kazokus iki Barzdų, kur buvojo vokiečių kavaleristų ir, užrišę duris, padegė trobesius. Dalis vokiečių sudegė, dalį nušovė bebėgančius iš ugnies, dalis be kelių pabėgo. Arkliai ir šarvuotė sudegė. Vokiečiai sužinojo klastą.

Bagotosios kaime buvo ūkininkas Kriauna - vietinis vokiečių. Jis atvedė vokiečių žvalgą. Šis priėjo iki pat miestelio ir vaidindamas driskių, tiksliai viską išžvalgė. Kai atkreipė rusų dėmesį, kad čia koks tai žmogus rioglinėja ir rusai ėmė jį stebėti, šis ėmė grabinėtis apie kelnes ir rengtis neįdomiai procedūrai ir dar pasilypėjo ant kapčiaus miestelio panosėje. Rusai numojo ranka ir pasiguodė, kad tai savas. Priekvaiša nuriogolino...

Po poros valandų rusai suėjo į klebonijos ūkinę viryklą pietų. Atėjo ir Mockevičienė išsikeisti kruopų į degtinę. Kai rusai jau tiesė katiliukus virėjui, staiga sukaukė sviedinys ir per lubas įkrięs sprogo viduj kazokų. Vienuolika jų ištaškė, o Mockevičienei nunešė kiaušą ir ji liko pakibusi ant aruodo briaunos, nes sėmėsi kruopų. Po šio pasipylė sviedinių visur į kapinyną, šventorių, miestelį, pagirį. Bažnyčią daugelyje vietų kliudė poroj vietų iškreipė sienas, padarė jose skylių, sužalojo lubas, grindis, stogo skardą. Sviediniai uždegė klebonijos kluoną, tvartą, klėtį, pamiškėj ūkininką.

Rusai pasidarė atsargesni. Atšilus, gyventojai buvo išvaryti iš Bagotosios į girią. Miestelis apsistojo Braziūkynėj. Klebonui parengta palapinė, o pamaldoms koplytėlė. Birželio mėnesyje vokiečiai pasistūmėjo iki Klampupio, pro Lopetus per girią į Kazlų kaimą. Laike devintinių pamaldų įėjo vokiečys į koplyčią, liepė tuoj grįžti namo. Žmonės išskubėjo, netrukus vokiečiai padarė girios košimą ir nerangius parsivarė kartu su rusų belaisviais, uždarė spyglių vielomis aptvertame garde. Valgyti neskubėjo duoti, bet užtat skubėjo mušti kuomi pakliuvo: kumštinėm, lazdom, šautuvų buožėm, žodžiu pirmai pažinčiai šiokių vaišių nesigailėjo. Kai Janulaitis bandė pasprukti namo, jį pagavę pakorė už rankų valandai po vyšnia. Kurios moterys norėjo iš gardo išpirkti vyrus ar sūnus, galėjo tai padaryti pristatydamos po tuziną vėžių pagautų Jūrėje.

Pas Stalioraitį įsikūrė vokiečys. Susidėjo savo provizijas spinton. Stalioraitukui davė paskanauti marmelado. Vaikui patiko vokiška košė. Vokiečys išėjo. Sužadintas apetitas neduoda vaikiščiui ramybės. Čiupo šaukštą ir ėmė vašuoti prūso košę. Grįžo vokiečys - ogi vaikištys triūsia apie marmeladą. Griebė vokiečys kačergą - ta per ilgą, griebė mazgote - ta per lengva, griebė šluotą ir ėmė vanoti per sprandą smaližiui. Šis per duris, vokiečys paskui grasydamas kumštimi ir rėkdamas „ferfliucht!“.

Nuo Kazlų linijos greitai frontas pasistūmėjo Skriaudžių - Plutiškių linijon ir rengėsi pulti Kauną - pirmaklasę tvirtovę.

Parapijiniai trobesiai tuoj buvo atstatyti, bet bažnyčia tik 1921 m. buvo suremontuota, nes esant karui visko trūko. Suremontavo statytojo sūnus Pravdzinskis pagal sutartį: "apsiimu pataisyti Bagotosios bažnyčią: sutaisyti sienas išvartytas iš savo vietų, užtaisyti skylės padarytas granatų sienose ir grindyse. Kur pasirodys medis pritrešęs, pakeisiu nauju. Nuplėšti suardytas lentas iš lauko ir apkalti naujom. Mažus plyšius užtaisyti, sutaisyti suardytas lubose lentas, sutaisyti lubas zakristijose, stogo apačias, čytus, langus..."

Kryžiaus kelių paveikslams rėmus parūpino Micka - elgeta. Jis buvo gana keistokas: nevalgydavo ne tik mėsos, bet ir pieno, net ir žiemą pusbadis vaikščiodavo. Turėjo storoką lazda su kuria nesiskirdavo net ir guldamas. Prieš mirtį atskleidė lazdos sekretą, kad tai jo kilnojamas seifas, paslėptos aukso monetos.

Simonas Garmus – Pirmasis Bagotosios klebonas /1910-34/

Esant koplytėlei, čia atvažiuodavo dažnai kunigai vasarotojai kilę iš artimesnės apylinkės, kaip Stalgys iš Bartininkų, Krūvelių Dičpinigaičiai, Eglupio Kolyta ir Simonaitis iš Puodžiškės, Punsko klebonas ir Suvalkų dekanas. Kai buvo statoma klebonija, atvykęs Simonaitis darbininkam sakė: "-Statykit statykit, vyrai, o kai reikės kunigo, jums duosiu". Pažadą išpildė - rekomendavo savo vikarą kunigą Simoną Garmų, Šis atvyko 1910 m. pradžioj adventų, vikaravęs pas Simonaitį aštuonis metus. Gimęs Patrakėlio kaime, Pagermonio valsčiuje 1870. XII.23. Įšvęstas Vysk. Rūškio kunigu 1894 Varšuvoj. Vikaravo mozūrijos Kolne, Vištytyje, Tikocine, Liubave, Punske. Vysk. Karosas XII. 3. paskyrė pirmuoju naujakurės parapijos klebonu... /čia įvyko visiškas saulės užtemimas/!

Jis gimė Patrakėlio kaime, tada Pagermonio valsčiuje 1870 m. Baigusį Seinų seminariją, vysk. Rūškys Varšuvoje išventė kunigu. Atvykęs Bagotojon, visa jaunystės jėga ėmėsi organizuoti parapiją. Žmonės buvo geri, klusnūs, nuoširdūs, parapijiniuose reikaluose paslaugūs, klausą klebono balso, kaip tėvo, tad ir parapijinis darbas gerai sekėsi, kaip ir turi būti darnioj šeimoj. Nors statybų darbai kunigui yra patys nedėkingiausi, bet jis kantriai viską vedė. Turėjo praktišką protą ir estetinį skonį, o be to, nesigriebdavo ko nors skubotai, Jau vien tik bažnyčios suprojektavimas, be inžinieriaus, su rangovu Pravdzinskiu, parodo jo gerą nuovoką apie architektūrą. Ir visur, ką nuveikė - nuveikė skoningai. Ant Bagotšilio smėlio jo išaugdyta medinė bažnyčia yra viena gražiausių medinių bažnyčių vyskupijoje, išskiriant Griškabūdžio klasikinį medinį šedevrą.

Tarp kitų sunkenybių prisidėjo dar ir toji, kad su pasauliniu karu prasidėjo piniginės valiutos nepastovumas. Nuo pirmųjų karo dienų nujaušta rublio karštligės ženklų: aukso monetos dingo iš apyvartos, o vietoj jų kaskart ėmė rodytis apyvartoje naujutėlių banknotų, nes čia koncentravosi karo teatro zona ir karo kasa jų gausiai

skleidė. Žmonės vėl nežinojo, ar taip malonius banknotus taupyti, ar švaistyti darant atsargas. Kai rusai žlugo antru kart po Mozūrų ežerais 1915 m., vasario pradžioje ir atėjo vokiečiai, atsinešė ir savas markes. Jų kursas buvo mažesnis už rusų pusrublius, bet karinės vadovybės įsakyta prilygti pusrubliui, atseit rublis lygus dviem markėm. Kai įvyko kaizerinės okupacijos išsigalėjimas, 1916 m. vokiečiai išleido vadinamas ostmarkes ir jos kursavo šalia kaizerinių markių. Rusų rublių įstaigos pradėjo neimti. Jie dar kursavo tarp žmonių. Vėliau ir markės ėmė smukti. Kai buvo įvesta litų valiuta 1922 m. rudenyje, markės tiek nukrito, kad jau piemenys tapo milijonieriais. Tokiose apystovose remontuoti granatų sužalotą bažnyčia bei kitus trobesius buvo itin sunku, bet jis ir tai nuveikė.

Asmeniniai sau buvo mažų reikalavimų: nemėgėjas svečiuotis, tenkinosi prastu drabužiu ir valgiu. Nei iškalbos meno, nei giedojimo žavumo neturėjo. Nepratusiam buvo sunku suvaikyti jo kalba, taip kad kartą šeimininkė skubomis paprovė paršą ir parengė pietus svečiui načelnykui, kai jis tuo tarpu buvo minėjęs, kad pietums reikės „čainyko“.

Laike karo buvo gana sunkoka su šviesa, tad žibindavo kuomi, kas išmanė: barsuko taukais, jei rudenyje kur kas sumedžiojo, aliejumi, lajumi., balanomis na ir žibalu, jei kas iš vokiečio kur iškaulino bonką už auksą ar lašinius, kurių visiems trūko. Garmus įsigijo karbitinę lempą. Vakaraus šviečia klebono langai visai Bagotajai. Žmonės ryja seilę, žiūrėdami į kleboniją. Tuoj karbitas pakenkė klebono akims ir turėjo nešioti mėlynus akinius, vengti skaitymo.

Kaip lietuvis, mylėjo lietuvišką veiklą. Kai Seinuose buvo steigiama lietuviškoji spaustuvė, jis paaukėjo 150 rublių, Punske steigė bendrovę „Dzūkas“, rėmė Marijampolės kooperatyvo „Žagrė“ steigimą.

Po Pirmojo pasaulinio karo labai keitėsi žmonių būdas ir papročiai. Ankstesni papročiai, kaip pagarba senesniems, sąžiningumas pareigose, religingumas, pagarba vyresniesiems, pradėjo užleisti vietą lengvabūdiškumui, lepiam gyvenimui, tinginiavimui, pašlijimo autoriteto, nesusiklausymui. Tuom pačiu nyko senovinis lietuvio taurus būdas: vietoj vieningumo, atsirado skaidymasis partijom, organizacijom ir vieningumas nyko savaime. Garmui, kaip ramiam žmogui, tokie laikai darėsi sunkūs ir svetimi. Jis neprisiderino prie laiko, o laikas prie jo. Vysk. koadiutorius Reinys, vizituodamas Bagotąją 1931 m. gyrė klebono uolumą bažnyčios reikaluose, bet pastebėjo, kad „Pavasario“ organizacija blogai gyvuoja. Tokia pastaba jo jautriai sielai buvo skaudžiu priekaištu. Kai sveikata vis nyko, 1934. VII. 1. atsisakė klebono pareigų ir likosi rezidentu. Laike hitlerinio karo, dundant Paprūsėje patrankoms, mirė 1944. m. Palaidotas šventoriuje, gale bažnyčios, netoli dviejų brolių kunigų Antanavičių. Testamente prašė nedažyto karsto, kuklaus laidojimo, bet karštų maldų. Savo menką inventorių paskyrė išmokėjimui skolų, paminklui ir po rankšluostį marintojom bei laike laidojimo prie miškų patarnaujantiems vaikams.

Jeį kada dangus pareikalautų iš Bagotiškių tarpo šventojo, parapijiečiams nebūtų kito kandidato kaip Garmus, tad ir jiems neliko nieko kito kaip jį sekti.

Kun. Jonas Damijonaitis - antrasis klebonas /1934-47/

Gimė 1901 m. Katilių kaime, Griškabūdžio parapijoje, baigęs „Žiburio“ gimnazijos keturias klases, įstojo karo mokyklon, dalyvavo 1923 m. Klaipėdos atvadavime, įstojo dvasinėn seminarijon Čičuose ir 1939.VI.16. išvestas kunigu. Trumpai vikaravo Višakio Rūdoje, Igliaukoje, Naumiestyje, Kaimelyje ir Gelgaudiškyje ir perėmė iš Garmaus klebono pareigas. Nors Garmaus buvo viskas sutvarkyta, bet šiam liko užbaigti, kas ano nesuspėta: išdažyti vidus, parūpinti vargonus. 1947 m. susikeitė su Sintautų klebonu kun. Vebeliūnu. Tenai neilgai jam buvo lemta gyventi: buvo paimtas lagerin ir 1951. III. 9. mirė.

Buvo žmogus pašlijusios sveikatos nuo to laiko, kai dalyvavo Klaipėdos sukilime ir tris dienas gulėjęs ant sniego. Atšalo šoną ir gavo inkstų ligą, kuri visą gyvenimą jį persekiojo.

Buvo tvirtokos kompleksijos, bet nejudrus, su kимиu balsu. Mėgo pagyrimus. Ką nuveikęs, tuoj klausdavo nieko neišmanančios bobelės, kiek trukteldamas petį: „-Na, kaip manai? Ar čia gerai padaryta? Ar gražu?“ Pats buvęs kariūnu, kovėsis už Klaipėdos atvadavimą.

Besimokindamas Šakiuose ir tarnaudamas kalėjimo raštinėje, gerai įprato vesti raštvedystę, tad ir parapijos raštvedystę vedė puikiai.

Kai 1940 m. buvo atleisti iš pareigų visi gimnazijų kapelionai, uždaryta Vilkaviškio seminarija. Čia atkelta seminarijas profesorius Manelis vikaru. Taip susidarė Bagotojoj trijų kunigų įgula.

Kun. Antanas Vebeliūnas /1947 - 53/

Alvitietis, Šūklių kaimo, gimęs 1892 m. Vebeliūnas buvo pirmas įstojęs į naujai atidarytą Vilkaviškio gimnaziją. Baigęs čia keturias klases, įstojo dvasinėn seminarijon Seinuose. Kai antru kart vokiečiai užėjo, seminarija pakriko. Dalis atsidūrė Mohilevan, iš ten Petrapilin, kur 1916 m. išvestas kunigu. Po karo, grįžęs Lietuvon, buvo vikaru Plokščiuose, K. Naumiestyje, Miroslave, klebonu Veiveriuose, Šakiuose bei Pajevonyje kur buvo ir dekanu. Sintautuose praleido karo audras ir susikeitė su Damijonaičiu darbovietėmis.

Atvyko į Bagotąją gana neramiu pokariniu laiku, kai vyko visokie kaitaliojimai bei žudynės. 1948 m. buvo žemė ir parapijiniai pastatai paimti valstybės žinion, sutverti vieton buvusių parapijinių komitetų vadinami religinių bendruomenių vykdomieji organai. Parapijoj liko virš 60 tuščių sodybų, žmonės vieni kitiems liko įtarūs, nepasitikinti. Apie šimtinė įvyko parapijoj žudynių ir žuvimų.

Vebeliūnas buvo išgyvendintas iš klebonijos, ir apsigyveno Garmaus pastatyname namelyje. 1949 - 50 metų laikotarpyje bažnyčia buvo be viešų pamaldų. Vebeliūnas sekmadieniais važinėdavo į Nemirus pamaldų.

Bendrai Vebeliūnas priklausė prie senesniosios inteligentijos kadru. Pasisekimuose nerodydavo džiaugsmo, o nepasisekimuose nusiminimo. Gyvendamas slogioj aplinkoj, laiką leido savo staliaus dirbtuvėj, dirbdamas visokius reikmenis ne tik sau, bet ir kitiems. Ne be reikalo jo išsikėlimą apgailestavo luošė senė Stoškūnienė, esą gaila, kad Vebeliūnelis išvažiavo, o būtų padirbęs ir jai naujus ramentus, nes šių jau galai nudilo.

Bagotosios buitis, etnografija, padavimai

Bagotosios geležinkelis

Bagotosios geležinkelis buvo suprojektuotas, kaip atšaka Petrapilio - Varšuvos geležinkelio 1858 m. Jo ilgis Vilnius - Kybartai buvo 160 rusiškų varstų. Geležinkelio statyba ėjo kartu su Varšuvos linija. Prieš pat Lenkmetį statyba buvo baigta. Pradžioje keleiviams buvo tik Mauručių ir Pilviškių stotys. Kazlų Rudos stotis buvo iškart tik geležinkelio reikalams ir turėjo iškabą „Kazlienės Rūdos“ stotis /Kozlova Rūda/, nes Kazlų kaime buvo Kazlos smalos ir deguto varymo įmonė. Kai Kazla mirė ir jo našlė ėmė tirpinti rūdą ir lydinti geležį dar prieš 1738 metus, tai imta vadinti dokumentuose vietovė Kazlienės rūda, o žmonės vietovę vadino Kazlais. Kai pastatė giriose stotį, tai jai vardą ir davė "Kazlienės Rūda, kas nieko bendro neturėjo su stotimi, išaugusia girioje po geroko šimtmečio mirus našlei Kazlienei.

Bartininkų stotis gavo vardą nuo Bartininkų kaimo, nes geležinkelis buvo vestas per balą, esančią pačiame pakraštyje Bartininkų laukų. Stotis padaryta tik po pirmojo pasaulinio karo ir pavadinta Bagotosios vardu, nes kartais Bartininkai buvo maišomi su Bartininkų bažnytkaimiu.

Kad caras nepadarė dėl Bagotosios stoties, tai Antanas Bliuvas padarė girioje carui stotį. Višakio Rūdos apylinkėse bastydavosi priekvaiša Bliuvas. Per kaimus vykdavo tais laikais siuvėjai ir, apsistodavę pas ūkininkus, aptarnaudavo siuvimo menu visus šeimos narius ir vykdavo pas kitą belaukiantį tokių amatininkų. Viena tokių keliaujančių artelių buvo trys merginos. Pas tokius keliaujančius, amatininkus netrūkdavo žinių, tad ir šios sužinojo, kad geležinkeliu važiuos caras. Pasimaišė siuvėjų kilnojamoje artelėje ir Bliuvas. Jos ir užklausė:

- Antanai, ar norėtumei matyti carą?
- Ogi labai norėčiau. Dą caro niekad nemačiau-
- Na, tai turi pasirodyti generolu.
- Na, kad aš nemoku. Parėdykit.

Siuvėjos paėmė raudoną šalių, atkirpo jo galus su kutais ir padavė antpečius. Likusį gabalą perkirpo pusiau ir padarė lampasus prie kelnių šonų iš eglės žievių padirbdino diržų ir baltąją pusę atkreipusios viršun, aptempė Bliuvo suplyšusius trinyčius. Rankon įbruko raudoną vėliavėlę ir įmokė, kad prisėlintų prie geležinkelio sargybos nepastebėtas ir, kai atidundės traukinys, staiga šoktų iš krūmų ir prieš traukinį iškeltų vėliavėlę. Bliuvas kantriai tūnojo krūmuos ir, atidundėjus traukiniui, staiga pro sargybinius išdygo prieš traukinio nosį Bliuvas su iškelta raudona vėliavėle.

Traukinys sustojo. Šoko kas gyvas prie Bliuvo ir įsikėlę į vagoną nusigabeno į Kazlus. Kol garvežys sėmėsi vandens, prasidėjo Bliuvo tardymas ir gabenimas pas carą. Šis, iškišęs galvą, pasirodė vagono lange ir, pamatęs atgabenamą pas jį fantomą - traukinio sustabdytoją, pamojo pora kartų ranka, kad greičiau paleistų priekvaišą.

L e n k m e t i s

Lenkai, norėdami išsivaduoti iš caro jungo, 1863 m. suruošė sukilimą, vadinamą Lenkmečiu, lenkiškai *Stičniovy*, nes pradėta sausio mėnesyje. Kaip pasiruošimui sukilti, buvo Lenkijoje jau iš seniau organizuojama slaptų draugijų, kurios turėjo remti sukilėlius. Viena tokių draugijų buvo Geradarių draugija. Atpažinęs jos tikslus, Muravjovas ją uždraudė, turtą konfiskavo. Karštesnioji jaunuomenė pasivadino raudonaisiais ir ruošė demonstracijų. Kad juos apvaldžius, gaudyta ir išsiųsta į rekrūtų eiles. Šioki ėmė slapstyti ir buriotis giriose. Lenkijos Tarybą jie privertė pasiskelbti Laikinąją Lenkijos Vyriausybę ir paskelbti visuotinį ginkluotą sukilimą.

Lietuvos miestuose buvo daug šlėktos, o šalyje daug dvarų, per juos ir Lietuva buvo įtraukta į sukilimą. Iš kart sukilimam buvo kviečiami, vėliau gaudomi ir varomi į sukilėlių eiles. Įtartieji nepalankumu sukilimui buvo dažnai baudžiami mirtimi pakariant. Vengiantieji sukilimo slapstydavosi, namuose nenakvodavo, laukdavo ramybės.

Dabar linksmos gaspadinės
Sulauks vyrus ant nakvynės.

Sukilėlių būrys kartais atrodydavo gana keistokai: vienas uniformuotas, kitas tik kepurė-konfederatką užsimaukšlinęs ant akių, vienų mundyruos paprastos sagos, kitų sagose - vienoj pusėj lenkų erelis, kitoj Vytis, vieni batuoti, kiti vyžiuoti, vieni turi šautuvus ar pistoletus, kiti prie ilgoko kuolgalio prisitvirtinę dalgius ir mažus kablius,

esą su kriukeliu užkabinęs nutraukšias nuo arklio kazoką, o su dalgiu papjausias...
Bendrai kursavo įsitikinimas, kad gausią tuoj paramos iš prancūzų, iš anglų ginklų.

- Tai buvo durna vaina. - pasakojo atsimenantieji.- Jei neini, plaka lenkai, jei eini, plaka maskoliai, kam eini...

Kol buvo sniego, sukilėliai kartais apsiaudavo atbulomis vyžomis, kad suklaidinus pėdų sekliams ėjimo kryptį.

Rusai griebėsi užgniaužti sukilimą kariuomenės pagelba. Marijampolės ir Kalvarijos apskričių šiaurinėms /dabartiniai Vilkaviškio ir Šakių raj./ sritims malšinti, neseniai nutiestu geležinkeliu, atvežė į Kazlus tris rotas Izmailo ir Pavlogrado pulkų, vadovaujamų majoro Dubelto. Prie šių - prikmandiruota dar šimtinė kazokų. Su šiais prisijungė dar šimtinė Dono pulko, atvykusio per Trakus. Šie čia ir buvo slopintojai sukilimo.

K a t i l i u s

Vienas žinomesnių Bagotosios apylinkėje vadų tarpe buvo Simonas Katilius iš Kazliškių. Brolis Ievos Mauručienės, atvykusios į marčias į Bartininkus. Buvo tai gudrus vyras. Kadaisė bandė mokytis Seinų seminarijoj. Kartą jų būrelis ėjo maudytis ir sutiko ponią jau grįžtančią iš maudyklės. Katiliukui paniežėjo liežutis ir pasiuntė komplimentą, lenkiškai poniutei: „-Gaila, kad ponija jau išsimaudė.“ Lenkė pas rektorių su skundu ant litvino. Skundas padėjo nepasiekti Katiliukui dvasiško stono. Kur glausiesi, jei ne prie sukilėlių. Būdamas anuo laiku jau mokytu vyru, nes buvo baigęs anų laikų Marijampolės keturklasę, sukilime dalyvavo, kaip vadovas. Dainoje jis vadinamas generolu, organizatoriumi:

Katilius ir Bazilius mandri generolai.
Jie per naktį nemiegojo, stulpus nukapojo...
Tu, Katilius, prakeiktini,
Mūsų brolius suviliojai.
Mūsų brolius suviliojai.
Ir į girias išvadžiojai.
Dovanojai pištalieta,
Pažadėjai po muškietą...

Jo veikla buvo gana žymi. Kai kitiems buvo amnestijų, Katiliui nebuvo taikoma jokios amnestijos ir jis buvo priverstas gyventi Austrijoj, kur ir mirė 1912m. Be Katiliaus vardo, apylinkėje yra išlikusių ir kitų vardų, bet kaip liūdnos atminties vardų, kurie nemokėjo dirbti savo žmonių naudai.

Apie šį laikmetį parašyta:

Ėjo kožnas ūkininkas,

Ėjo prastas darbininkas,
Piemenaitė ir tarnaitė
Ir ta vargdienė mergaitė.
Kai į dvarą tik atėjo,
Ponai kumštis pažadėjo
Ir su kančiumi kotavojo,
Vos prie darbo šie pristoję
Dirbo žmonės per dienele,
Gruzdami duonos plutele.
Kas meluot gerai mokėjo,
Tam ir ponas patikėjo.
Prie dirbančių kotus statė
Ir su kančiumi juos plakė.
Laukus arė, kiek galėjo,
Karštą prakaitą jie liejo.
Ant šunų jie mainė žmones
Ir kapojo be malonės.
Mūsų poną toks baisumas,
Dėl jų darės neramumas.
Suvažiavo visi ponai,
Urėdai ir akamonai,
Liesnykas ir urėdnykas,
Rusas smarkus vajaunykas.
Vieni ėmė po muškietą,
Kirvį, šakę, pištalieta.
Katrie ginklo neturėjo,
Tie su kačergomis išėjo.
Sakė: šausim, mušim, smeigsim
Ir maskolius mes įveiksime.
Ponai tarp savęs kalbėjo,
Kol kareivių neregėjo.
Kai kareivius jie pamatė,
Keli net kinkas pakratė.
Dieve, mylistą mums, duoki
Ir nuo maskolių vaiduoki.
Į bažnyčią kai suėjo,
Rėkė net sienos drebėjo.
Dieve, lenkai žmonės tavo,
Duoki nors malonės savo.
Jau netekom lietuvininkų,
Tų geriausių darbininkų.
Kas mums ars, kas akės,
Mūsų laukus kas apsės.

Į Sibyrą jie mus rengė
Ir iš mūsų juokus rengė.
Dieve, loskų savo duoki
Ir iš ponų išvaduoki.
Lenkus rugiuose surado
Ir alksnyuose išbadė.
Lenkai liko apgalėti,
Nežinojo, ką pradėti...
Palaukit, broliai, mes sustokim
Ir nors kartą pagalvokim,
Kaip darbai ponų yr baisūs
Ir kaip šitie žodžiai teisūs.

Užrašyta iš smuikininko, aklo dainiaus Sutkaus
1959 m. Bagotojoj.

B a d m e t i s

Senesnieji, pasakojo savo tėvų kalbas:

- Nenorėkit, vaikai, sulaukti badmečio, kokis buvo po Lenkmečio. Tai buvo 1867 - 68 m. Kai viename mete lijo ir lijo viskas supuvo. Nei gyvuliam, nei žmonėm. Antrame mete žmonės vieni kitiem patarinėjo sodinti bulves aukštesnėse vietose, esą, jei žemai prigers, tai nors aukštesnėse liks. Bulves sodino aukštesnėse vietose. Tai kai užėjo sausros, taip nieko ir neliko. Ir vėl nei žmonėm, nei gyvuliam. Išdžiūvo šuliniai prūdai. Gyvuliai, jei neišplovė, tai patys nyko. Laimingas, jei pajėgė išlaikyti karvutę, tai nors vaikeliai paragavo lašelį pieno. Bulvė, jai buvo kaštono dydžio, tai buvo labai gera. Skusti jau nebuvo kas, tai lovutyje susmulkindavo su lupyna, pridėdavo žolių ir virdavo vadinamą kapotinę. Ir jos nebuvo sočiai pavalgyti. Kas pajėgdavo nusipirkti bačkelę rugių, maišydavo su visokiomis šaknimis, pridėdavo žievės, kad tik būtų skalsesnė. Pavargėliai, gavę šaukštą miltų, susipildavo burnon, užgerdavo vandeniui ir eidavo toliau, kur vėl ką gaus. Tolimesnių apylinkių žmonės, nugirdę, kad prie geležinkelio galima kiek uždirbti ir pramist. Būriais traukdavo į Bartininkus, visi suvargę, nuo bado ištinę. Daug jų čia mirė.

B a l a n o s g a d y n ė

Esant didžiulėm giriom, žmonės jose rasdavo daug ko, kas jų buičiai buvo reikalinga. Tarp kitų girios dovanų, giria teikdavo ir šviesą ilgiems žiemos vakarams. Kas sugebėjo, varėsi terpentino ir juo žibino, kas mokėjo medžioti barsukus, rudeniop rasdavo pas barsuką, apščiai taukų ir juos naudojo šviesai, kas ko kito nesugriebė, žibindavo balanomis.

Nukirstą pušį. supjaustydavo gabalais, vadinamais sponais. Juos merkdavo vandenin, kad geriau skiltų balanos. Jų ryšulius vėl merkdavo vandenin, kad išmirktų sakai ir mažiau rūktų. Rudenyje traukdavo iš vandens džiovindavo ir žiemai turėdavo šviesos. Balaną įkišdavo kartais į sienos plyšį ir ji, kiek pasvirusi žemyn, plieksnodavo. Tai buvo kiek nepatogu, nes tik iš vienos pusės šviesa sklido. Daug geriau buvo turėti kilnojamą prietaisą, kad galėjus šviesą pastatyti kur norima. Tą greitai įsigydavo: į kulbę įtvirtindavo mietgalį, jo viršuje pritvirtindavo skersą pagalį, jo galuose prakrienydavo porą plokščių skylių ir instrumentas, vadinamas diedu, buvo rakandų rikiuotėje. Jį galėjai kilnoti kur norima ir, jei vienos balanos šviesos buvo maža., galėjai žibinti ir antrą.

Atsiradus žibalui, jo mažai kas naudodavo, nes žibino iš molinio indelio, ar bonkutės. Atsiradus žibalinėm lempom, senės priekaištaudavo, kad jauniklės prie geros šviesos mažai nuveikiančios vakarais, kad jos seniau prie balanos, o kiek suverpdavusios. Merginas, menkai ar visai nemokančias verpti, statydavo prie diedo balanos degimui prižiūrėti ir nuodėguliams nukrapštinėti. Jei kurios verpimas būdavo prastokas, peikdami jos darbą, ją krapšte vadindavo.

Kai Bagotosios žmonės eidavo į Pilviškius raratų, nešdavosi pundelius balanų ir jomis kelią nusišviesdavo, o ypač jos būdavo reikalingos per Vartų kaimą, kai dar tenai giria buvo.

P i r m o j i B a g o t o s i o s g e l e ž i n ė ž a g r ė

Smėlingose ir lengvai dirbamose Bagotšilio žemėse medinė žagrė ilgiau, kaip kitur, laikėsi ir neužleido posto geležinei žagrei. Esanti medinė žagrė buvo lengva pasigaminti. Patys artojai jas ir gamindavosi, pagal patarlę: „- Koks artojas, tokia žagrė“. Ūkininkai, samdantieji berną, klausdavo, ar mokąs pasidirbdinti žagrę. Mokąs pasidaryti, buvo laikomas geresniu bernu ir jo alga būdavo didesnė.

Eidami į dirvą artojai gabendavosi dažnai ir kirvį su kulbe, nes geležinis noragas dažnai išsikabindavo ir tekdavo kyliais nuolat tvirtinti. Žagrės gamyba mažai kainuodavo vien geležinis noragas, o visa kita pačių gamyba. Miške kirsdavosi su šaknimis tinkamą eglaitę. Dvi jos šaknis perdirbdavo į zambrius jos vairavimui. Laibgalyje pritvirtindavo jungą, kelmo apačioje įtvirtindavo šliūžę šarvuotą noragu ir puikiausias žemės įrankis. Gerai nustatyta žagrė mažai reikalaudavo iš artojo vairavimo, nes ji pati laikydavosi vagoje. Kiek daugiau jėgos reikėdavo gale vagos, nes apsisukant tekdavo artojui nešti ant rankų, ar užsimesti ant peties žambrius, kol

vėl į vagą įremia. Turtingesnieji ardavo jaučiais, nes jų išlaikymas mažiau kainuodavo ir be to, susenusį jautį parduodavo mėšai. Jaučiai irgi parodydavo savo gudrumą. Dirsteldavo, kad menkas artojas ir krėsdavo triukų: šlaunimi stukteldavo į žagrės kaklą ir ta šokdavo iš vagos. Jaučiai eina laisvai. Jei artojo skaudi ranka ir botagas /arimnykas/ geras, džiūkštelia jaučiui per šoną. Tas uodegą pasuka ir liaujasi gudravojęs, nes rumbė iššoka ant šono. Tada jautis griebiasi kitų būdų palengvinti savo dalį: griūvą į vagą ir nekelia, nors ant jo ir ugnį kūrenki, ar išgirdęs giedroj dienoj dūzgiant vapsvą, užriečia uodegą ir šuoliuoja per laukus namo. Artojas, nespėjęs įsmeigti žagrės dirvon, užsimeta žambrius ant pečių ir bėga paskui žagrę kur jaučiai veda. Kaimynai, ar piemens, turi skanaus juoko, kad artojas nemoka suvaldyti jaučių.

Nugirdo Bagotiškiai, kad kitur jau esama geležinių žagrių. Atsirado ir čia norinčių turėti šią naujanybę. Nugirdo, kad geležines žagres dirba ties Vilkaviškiu Zamšinės kalvis. Pirmieji mėgėjai iš ten įsigijo aną naujanybę. Su nauja žagre įsigijo ir naujo klapato važiuoti Zamšinėn noragų smailyti, nes vietiniais nepasitikėjo, juk gali visą žagrę paversti niekais.

Ilgai kentus vokietėlis kalvis Reisas ėmėsi darbo, ar neišeis ir jam žagrė. Žagrė padirbta, bet pirkėjų nėra, nes ne Zamšinėj kalta. Ilgai Reiso žagrė stovėjo kalvės kampe, kol atsirado klientas Kvietkapušio Kriaučeliūnas ir žagrę nupirko. Parduodamas žagrę, Reisas laikė akis nuleidęs, nes ir jis nepasitikėjo savo darbu. Kai kartą Reisas užklausė Kriaučeliūną, na ir kaip žagrė, išgirdęs, kad gerai arianti, nušvitusiu veidu ir pypkę išsiėmęs iš dantų tarė: „- Na, je dabar ir dirbsiu žagres. Taip ir buvo: Reisas dirbo žagres o bagotšiliniam nereikėjo važiuoti Zamšinėn noragų smailinti.

P r a n c ū z m e t i s /1812m./

Prancūzmečio vardas pas mus kaskart vis rečiau girdimas ir suprantamas, o jis pas mus paliko gilių pėdsakų. Šiandien prancūzmetis darosi neįtikėtina pasaka, nes liekasi neįsivaizdinama, kaip galėję atslinkti iš Paryžiaus prancūzai pėsti, pereiti Lietuvą, nuslinkti į Maskvą, ten pabuvoti šešetą savaitių ir vėl praslinkti išbadėję, per purvą, šaltį siekusį iki 35 laipsnių ir daž spaudžiami trijų armijų rusų ir puolamų kazokų, bei Seslavino didžiulių bandų partizanų... O vis tik taip buvo...Kiek gilių pėdsakų tada paliko, parodo tai, kad praėjus pusantro šimto metų po ano įvykio, dar liaudyje likę padavimų, kartais teisingų nupasakojimų, išlaikyta suvenyrų.

Bendrai, Bagotajai prancūzų antplūdis buvo visiškai netikėtas, lygiai, kaip ir visai Lietuvai, išskyrus agentus, bet ir tie nežinojo visos tiesos. Jie žinojo tik tai, kad rusų - prancūzų blogi santykiai, kad jiems reikia vykdyti skirti slapti uždaviniai, o visą rytojaus diena buvo paslaptimi, kaip ir pačiam Napoleonui, nes ir jis, išvykdamas iš Paryžiaus nebuvo tikras, kad jam teks žygiuoti per Lietuvą sustoti Vilkaviškyje, žygiuoti per Pilviškius, kur jo šyvis išsipurvino iki šonų, pravažiuoti karietoje netoli Bagotosios, per Kazlų girias, atsidurti Aleksote gydytojo namelyje, išžvalgius

Šančius ir nakčia žengti per Nemuną, kur jo lauks pražūties pradžia. Pats Napoleonas sužinojo, kad jam teks kariauti tik Drezdene, kai jis iškylavo ir grįžo jo pasiuntinys iš Peterburgo nuo caro durų, kur jis Aleksandro buvo net nepriimtas. Tik dabar Napoleonas suprato kad jau reikia kariauti ir nėra kelio atgal. Tad šis antplūdis buvo staigus. Kai Bagotosios apylinkėse sukinėjosi prancūzai, vadovaujami maršalo Udino /Oudinot/, prie Vilkaviškio, išrikiuotos armijos gretoms Pustapėdžių Kaimo laukuose buvo paskelbta karo įsakymas. Tai buvo birželio 23 - oisios rytas. Kai buvo skelbiamas karo paskelbimas, antrasis korpusas ten nedalyvavo, nes jis stovyklavo Pilviškiuose ir jo pavieni kariai sukinėjosi po Bagotąją kuri tada dar buvo tarpgiryje. Žmonės greitai vieni nuo kitų sužinojo, kad prancūzai gaudo vyrus ir uždeda jiems ant kuprų panėšėti daiktus, kad gaudo gyvulius, ima maistą, kad javus nugano, kad mergužėlės turi slėptis, mat yra visokių smilių... Ėjo kalbos, kad vyrus, nešusius krovinių, ir pailsusius, kartais prancūzai nušauna, kartais vienu paleistus, pasigauna kiti ir vėl užkrauną žyginės mantos ir toliau varą.

Bagotojoj tada buvo dar tik šeši gyventojai. Esą kelis kartus užsukę prancūzai pasigauti vyrų nešti kroviniams, bet šie buvo išsilakstę ir nieko nepešę, davė ramybę. Kai nužygiavo armija, tikros ramybės nebuvo, nes Pilviškiai - Skriaudžiai buvo ant judėjimo trakto karo reikalams, o rudenyje dar ėjo papildomas korpusas, vadovaujamas Saint - Cyro. Bagotiškiai turėjo eiti kelio taisyt, duoti pastočių, pašaro.

Kai prancūzai grįžo, Bagotojon jie neužsuko, nes vieni ėjo pro Antanavą, kiti Degučių vieškeliu. Paskutiniai išėjo iš Kauno. Jų buvo 1400 ir patraukė per Višakio Rūdą. Degučiuose buvo kiek prasčiau ir vyram, ir prancūzam. Kai jų ėjo didesnės jėgos, jie vertė vyrus nešti jų mantą, bet, kai ėjo paskutinės jėgos, vyrai pasidarė drąsesni ir puldinėjo prancūzus, atiminėjo grobį. Kai užpuolė kazokai paskutinį lygiavusį būrį, įvyko kautynės. Būrys buvo sunaikintas. Negyvėliai buvo sniegu apmesti, nes niekas nelaidojo dėl stipriai išalusios žemės. Gana ilgai išbuvę po sniegu, buvo parvežti į Bagotosios kapus ir užkasti duobėje, kuri tada buvo apie 30 žingsnių nuo šiandieninio bažnyčios šono į pietus, duobė buvo pripuolamai atkasta vienai senutei palaidoti, bet dėl kaulų ir kaukolių duobė vėl užlyginta.

Zaveckuose prašėsi trys raiteliai nakvynės, šeimininkas priėmė, bet tik į avininką, o arklius pastato į kluoną, šeimininkas apsižiūrėjo, kad ant arklių kaklų yra terbos. Patikrino ogi pinigų. Jas nukabino ir paslėpė Višakio pakrantėje. Prancūzai ryte grasino ir padegsį ir nušausią, bet išskubėjo savais keliais. Nenorėdamas, kad sužinotų kiti jį apiplėšus prancūzus, slėpė pinigus Višakyje. Ten dalį užnešė pavasario srovė ir jų nerado. Likusieji irgi nenuėjo naudon, o žmonės kalbėjo, kad kruvini pinigai neša nelaimę.

Braziūkuose būrį suvargusių prancūzų iškapojo kazokai. Ilgokai gulėjusius lavonus dėl žemės išalimo, sukisšo po ledu į raistą ir tą pelkę ėmė vadinti Prancūraisčiu. Vėliau piemenys aptiko klaikią vietovę ir išsigalvojo išdaigų: kaukoles susimaustydavo ant kuolgalių ir gąsdindavo uogautojas.

Vladiškiuose /Mardukuose/ atsėlino trys nedrąsus suvargę prancūzai apsinakvojo pas Marduko žentą. Turėjo ir šiokio tokio nešamo turto. Prancūzai -

reikia juos apvogti, kai sumigs. Išvargę prancūzėliai kietai įmigo. Kas gi daugiau bus jų mundulėliuose, jei ne pinigai ar brangenybės prisiplėštos Maskvoje. Tai bus šiokis tokis atpildas už plėšimus, darytus prancūzų einant į Maskvą. Susirinko bernai ir sėlina prie miegančių kareivių. Ogi apsižiūrėjo, kad po mundurais paprasčiausios moteriškaitės skaniai knarkia. Pagailo vyram moteriškaičių ir paliko ramybėje. Kai rytojaus dieną jos rengėsi slinkti į vakarus tolyn, prikalbėjo jas pasilikti, parodę netoliese nudurtą prancūzą ir paaiškinę, kad jis buvo užtiktas kazoko netoli esančioj pirkaitėj, išvartytas laukan, liepta atsisegti krūtinę ir ietimi ją perdūrus, kazokas nujojo sau. Moteriškaitės likosi. Jas vedė aplinkiniai vyrai ir buvo neblogos šeiminkės, tik valgius gamindavo kitokius ir kitaip gryčias tvarkydavo. Dėl to jų šeimas vadindavo prancūzais. Ilgai buvo minima jų toksai pavadinimas ir klausiamas, iš kur pareinąs, ar kur rengiesi, atsakydavo: „- Pas Prancūzus.“

B a g o t o j i p o P r a n c ū z m e č i o

Kai buvo nugalėtas Napoleonas ir per Nemuną atslinko rusai, jie čia jautėsi svetimame krašte, nes jie ir patys nežinojo, ar Suvalkija jiems teks, kadangi čia buvo Didžioji Varšuvos Kunigaikštija nuo 1807 m., o prieš tai, nuo 1795 m., buvo valdovai prūsai, o dar prieš tai - patys lietuviai. Kai Žemaitiją ir Aukštaitiją vėl užplūdo rusai, tai daugelis bijojo caro, kad jis keršys už tai, kam jie prisidėjo prie Napoleono už pažadą laisvės ir atstatymą Lietuvos. Toki skubėjo sprukti per Nemuną, kad čia saugiau jaustųsi.

Bagotosios kaimas tada turėjo daug žemių, o maža gyventojų vos 6 ūkininkus, tad iš anapus Nemuno atbėgo Kubilius, Gavėnaitis, Misevičius ir trys Kiškiai rado prieglobstį. Kaimas staiga padidėjo. Misevičiaus pavardės ilgai aplinkiniai nesupaisė, nes jį vadindavo Duolieba. Gavėnaičių vienas nusikėlė pas Sasnavą, kitas į Talkiškes ir prisiėmė Gavėno pavardes. Kai kaimas skirstėsi viensėdijomis, visi gavo po 66 margus, įskaitant ganyklas.

Ilgai ateiviai giminiavosi su likusiais anapus Nemuno ir žiemomis važiuodavo per Nemuną ties Seredžiumi ir viešėdavo po keletą dienų. Jiems būdavo nuostabu, kai vakarais išgirdavo už lango: “- Rytoj su šluota lapuote, spragilu, grėbliu, šake ateiti kūliman. Tai buvo Šauklio balsas, skelbiąs baudžiauninkam rytojaus dienos darbo programą. Svečiams būdavo nuostabu dėl to, kad čia baudžiava buvo panaikinta Napoleono ir pakeista mokesčiu /činšu/, tad nei negirdėdavo tokios muzikės už lango. Ilgiausiai giminystę su anapus Nemuno palaikė Kubilius, susirašinėdamas bent nors laiškais iki 1914m. karo.

Tokiu keliu atvyko ir Linksmakalnio Vyšniauskas, išlaikęs padavimą per septynias kartas. Vyšniauskui pasidarė Žemaitijojej ankšta, tad jis gavo bėgti per Nemuną, vos spėjęs pasiimti karvę, gaidį, o žmona patalus. Buvo girdėjęs, kad už girių yra žmonių, kad yra Pilviškiai, Virbalis, tad ir traukė per girias iki ras kur prisiglausti. Apsinakvojo girioje. Nubudo ryte gerai išmiegojęs, o nuotaiką dar padidino gražiai tekanti saulė, paukščių čiulbesys ir giedas gaidys, užsilėkęs ant eglės

šakos. Nakvynės vieta Vyšniauskui patiko, nutarė toliau neiti ir įsikurtą vietą pavadino Linksmakalniu.

M o k y k l a

Iš seniausių laikų buvo įsakymas vyskupų, kad prie bažnyčios būtų parapijinės mokyklos. Jas prižiūrėdavo vikarai ir dėl to buvo vadinami kapelionais. Bagotiškiai galėdavo pasinaudoti savo parapijine mokykla nes ji buvo Pilviškiuose.

Kai tik buvo įsteigta Didžioji Varšuvos kunigaikštija, 1807 metais, tai tuoj pasirūpinta įsteigti privalomas mokslas ir 1808.I.I2, išleista statutas iš 35 punktų, apimęs smulkų mokyklų steigimo ir išlaikymo planą. Jo 1 paragrafe pasakyta, kad „Jokis miestas, miestelis ir kaimas negali likti be reikalingos sau mokyklos. 5 paragrafe, kad jokis vaikas neprivalo būti paliktas be mokyklos. Kreipti dėmesį, kad visur būtų samdomas kerdžius ir vaikai negaištų laiko beganydami gyvulius, 200 ūkių daro mokyklinę apylinkę“.

Taigi, ir Bagotoji turėjo turėti savo mokyklą, bet ji vargu, ar suspėta įsteigti. Teko naudotis Pilviškių mokyklinės apylinkės mokykla.

Kai ir tai paio, teko kaimams, ar tikriau patiems tėvams pasirūpinti vaikų mokslinimu. Susitarę keli tėvai samdydavosi kiek pramokusį žmogelį žiemai mokyti vaikų. Tokio mokytojo cenzas būdavo nesudėtingas. Pakakdavo, kad pats mokėtų skaityti iš maldaknygės ir elementoriaus ir mokėtų parašyti skaitmenis bent iki dešimties. Tokį mokslininką, jei buvo senas, vadindavo "dėduku". Jei jis mokėjo ir lenkiškai, vadindavo "ponuliu", mat, tokių duona jau lengvesnė, kaip darbininko-baudžiauninko.

Atėjus žiemai, tėvai leisdavo vaikus į tokio daraktoriaus akademija, dažniausiai gavėnios metu, nes jau dienos ilgesnės, javai išskulti, o be to, mažiau reikia šviesos.

Pati mokykla būdavo kilnojama nuo ūkininko pas ūkininką tiek savaitių kiek kurio vaikų eidavo mokyti. Toj savaitėj ūkininkas duodavo mokytojui maistą ir skalbdavo baltinius. Vaikai,apsėdę ūkininko stalą, garsiai skaitydavo ar rašydavo ant stalo raides bei skaitmenis. Surašinėtą stalo kampą paspjaudę nutrindavo rankove ir vėl iš naujo rašydavo. Atėjus vidurdieniui, šeiminkė komandindavo:

- Vaikai, eikite apie pečių, o ponuli, eikite su vyrais pietų.

Šie paspjaudę paspjaudę stalą, nutrynę rankove, eidavo pas duonkepį valgyti savo pietų, išsitraukę duonos iš kišenės. Kartais šeiminkė ir jiems įpila į lėkštelę aliejaus duonai pasiskanyti. Sutūpę vaikai dažo duoną aliejuje ir giria tą savaitę, kad turėjo gerą mokyklą.

Kai po Lenkmečio buvo uždrausta spauda ir vesta rusiškos mokyklos, daraktorių akademijos pasidarė priešiškos draudimui ir buvo persekiojamos, kaip nelegali įstaiga. Jaugdami tokią mokyklą zemsčiai stengdavosi sučiupti, o šie apsisaugoti. Pamatę vaikai kieme zemskį, smukdavo slėptis užpečkin ar pečkon, o ponulis imdavosi klumpę drožti ar pantį sukti.

Paskutinė Bagotojoj daraktorka buvo šluba Venckevičiūtė Karklinių,o Būdviečiuose Palukaitis jau visas pražilęs.

Pirmoji valdiška mokykla buvo užsimota turėti dar prieš Lenkmetį ir, dalinant Bagotšilio smėlynus rėžiais, išskirta sklypas ir mokyklai, bet ji vis likosi neįsteigta. Atgavus spaudą, sukrusta atidaryti čia mokyklą, kurios atidarymu seniau, kaip grynai rusiškos, ne taip jau ir pageidauta.

Pirmasis mokytojas Radžiūnas pradėjo darbą 1909 m. ūkininko Steponičio troboje. Nuobodu darėsi pirmam mokytojui Bagotojoj, tad jis, paleidęs vaikus, praleisdavo likusį laiką su knyga rankoje Steponaičio pušyne. Reikiamai pasirengęs, įstojo dvasinėn seminarion. Nors tokioje mokykloje buvo ir lietuvių kalbos pamokų, bet viskas buvo dėstoma rusiškai. Lietuvių kalba buvo labai kukli savo pozicijoj. Pradžiamokslis vaikas buvo mokomas lietuviškai iš elementoriaus apie porą mėnesių, o toliau lietuviškas ėjo atostogų, o jį pavadavo rusiškas elementorius, vadinamas „azbuka“. Kitais metais lietuvių kalbos vadovėlis buvo „Vaikų žvaigždutė“. Jo ir pakakdavo visiems metams po vieną pamoką dienai, nes visa kita rusiškai, o pagaliau ir toje lietuvių kalbos pamokoje girdėdavosi priprastų terminų: čystapisanija, čerčenija, kalimorius, ručka, alunka, prapitka, gripelis, toplyčia, kajietas...

Radžiūno postą užėmė trumpai Ūsas. Jį pakeitė Grybauskas iš Veiverių. Šis galutinai sulikvidavo daraktorius, reikalaujamas išduoti tokius, kur ir kas žino. Sužinojusi tokią ataką valdiško mokytojo, uždarė savo akademiją paskutinė daraktorka luošė Venckevičiūtė. Grybauskas užsimojo statyti mokyklą ir jau buvo išrovęs sklype pušeles, bet jį pašaukė karan. Taip ir dingo jo pėdsakai, tik 1915 m. Guobiniškėj užkalbino pažįstamą, atvartą apkasų riausti . Kai jis nepažinojo, kas tokis lindi pridengtas rusiška miline, kareivis užklausė: „- Na, ar dabar nepažįsti

Bagotosios mokytojo?“ Išsikalbėjęs pridūrė: „- Kai per pirmą atstupleniją traukiausi iš Prūsų pro Stalupėnus, tai ties Stalupėnais, šalia plento už 20 žingsnių, ties storu alksniu, užkasiau karo kasą. Jei žūsiu, tai paieškokite skarbo“.

Nuo 1915 metų vėloko rudens pradėjo mokytojauti Bagdanavičius, baigęs toj vasaroj trijų mėnesių mokytojams kursus vadinamus, „Rimkaus kursais“ nes juos organizavo tilžietis Rimkus - kaizerinis karys. Jis buvo vadinamas Bagdanavičiuku, nes jo tėvas turėjo ūkelį, prie vieškelio į Pilviškius. Tėvo troboj buvo ir mokykla, o jis pats buvo eiguliu.

Bagdanavičių pakeitė Zigmas Paltanavičius, grįžęs iš Rusijos, kilme iš Būdos. Šis mokytojavo špitolės salėj. Išsikėlus Zigmui, užėmė postą Kreivėnas. Šis pasistengė pastatydinti 1925 m. mokyklą šešiem skyriam vaikų, vedėjui butą ir sargui kampilį. Statybos rangovu buvo Karalių Kuraitis, jis dirbo iki 1941 birželio 16 d. Mirė Sibire.

S o c i a l i s t m e t i s / C i c i l i k m e t i s 1 9 0 4 - 5 m.

Bagotiškiai socialistmetį mažai jautė dėl savo ramaus būdo ir nemėgino mėtytis į kraštutinumus. Pilviškiai kur kas daugiau knibždėjo socialistais. Ko socialistai siekė - ne visi net žinojo. Daug buvo tokių, kad čia kažkas nauja, kad čia neapkenčiama caro. Žečkalnių ir Gerulių kaimus sudarė gana stambūs ūkininkai. Tenai ir socialistų buvo daugiausia, nes jie sudarė stiprią grupuotę po Abrakadabros slapyvardžiu. Žečkalniniai nešiojo gana ilgus plaukus. Tai buvo tarpusavio atpažinimo ženklai. Gerulių švilpukai nešiojo visai ilgus karčius, kaip ženklą, kad jie jau visai susipratę kovūnai ir labiausiai nekenčia caro. Kad juos ištrėmė Rusijon, tuoj pasidarė mylėtojais ano krašto, daugiau čia negrižo, mat ir jiems pasidarė ten tėvynė.

Ilgakarčiu vadino bagotiškiai ir Kasakaitį Aukštosios netoli Sasnavos. Jis čia dažnai sukinėjosi. Kartą buvopusį pas Kailių /Širvaitį/ Girnupiuos, išbaidė rusai. Liko lazda. Pagalys maskoliam nereikalingas. gudragalvė Baltrušaičių boba vartė vartė lazdą ir ištraukė iš jos peilį Ilgakarčio šaltą ginklą. Atėjo kitą kartą Kasakaitis pasiimti savo lazdos ir vėl Ilgakarčiui nelaimė - pro šalį joja kazokų. Kasakaitis kuitė girion. Netrukus Kailiaus bernukas atvedė arklius girdyti šaltinėlin, ogi žiūri kažkas dungso vandenyje. Bernukas išmeškeriojo skenduolį - Kasakaičio brauningas. Vėl Kasakaitis atėjo ginklo ieškoti ir taip praėjo cicilikmetis, o Kazakaitis nei karto dūrė, nei šovė.

Kartą atėjo pas tą pat Kailių Žaliablėkių Kuraitis, Bebrinykų Kasakaitis ir vienas iš Žemaitijos ir pasakojo, kad einą į Bagotąją vykdyti mirties sprendimo Veličkai. Baltrušaičių boba tuoj suprato, kad įskundimas žydo Faifkės ir apkalbėjo keleivius žygio iki tikslo. Tada jie darė naują sprendimą - įkrėsti žydui ir Veličkai, sukterėjo pas žyda. Kaip ims žydelka kukuoti, kad faifkės nėra namie, kad Pilviškiuos. Šie išėjo, patikėję žydelka, pilni apmaudo, kad pradžia sprendimo nekaip nusisekė, tad bandė atsigriebti bent ant antrojo. Veličkai krėtė kiek tilpo, o tas gulėdamas ant pilvo, tik nagais žemę drapakavo ir rėkė, kad net Bagotoji skambėjo.

Pilviškių valsčiaus raštinę draskė 8. XII., - pasibaigus pamaldoms. Išdraskytos knygos ir dokumentai, kai žąsų, baltavo už tilto. Rusų būta Jurkų gatvėje. Tuoj atskubėjo gelbėti raštinės ir caro portreto, bet jau vėlu - draskytojai išsislapstė. Kur rasti? Žmonės, pamatę raitelius, smuko bažnyčion. Raitelis paskui. Vos arklys kyštelėjo galvą per duris, Justinas Kudirka taip ir siūbtelėjo arkliui per makaulę vėliavos kotu, arklys susverdėjo, atbulas nuslinko nuo durų. Kitas raitelis bandė kirsti smunkanti į bažnyčią, bet anas spėjo įnerti bažnyčion ir kardu tik įkirto į durų staktą ir kardo kirtis likosi kol sudegė bažnyčia. Kiti du raiteliai bandė žiūrėti, kas dedasi varpinėj. Tenai buvo patys ermyderio gudragalviai - Rimša su Gaisrių Kriaučiūnu. Kaip ims Kriaučiūnas šaukti ant rusų, kam jie trukdą čia ramiam žmonėm melstis. Jus kanceliarijas drasko jauni, katrie nepoteriauja. Rusas net persižegnojęs atsitraukė nuo varpinės. Už tilto rado jaunų vaikėzų žiopsotojų. Kaip ėmė talžyti rateliai vaikėzam skudurus bizūnais, kam jie išdraskę kanceliariją, o žmonos karčemoje tik šaipėsi, kad šie bent gerai atsimins cicilikmetį.

Sužinojo Skindeliškės ir Girnupių socialistai, kad Višakio Rūdos žydukas išvažiavo į Pilviškius parsivežti karčemai degtinės. Caro pajamų šaltiniui reikia suduoti mirtiną smūgį - ištalžyti degtinę. Nuėjo į Toliejus ir laukia. Partempia žydėlio kuinas pilną vežimą butelių gėrybės, Apstojo vyrai ratu vežimą, sumušė keletą bonkų ir rengėsi likusias padegti su visu vežimu. Žydukas zurza, prašosi nors pasigailėti jo vežimėlio. Gailestingumo parodyta: gorčinės bonkos padėta šalin, mažesnės sumušta, žydukui įsakyta važiuoti nė neatsigręžiant. Gorčinės nunešę paslėpė Višakyje ir nuėjo prie kitų kovų. Tuo tarpu atėjo žuvautojai ir, aptikę gorčinės, išmeškeriojo ir nusinešė, kaip visai vykusį žuvavimą. Rytojaus dieną atėjo socialistai pasiimti vakarykščio grobio. Graibė šen, graibė ten nė užkeiktos gorčinės. Kiūtino pilni apmaudo: kas su caro pajamomis kariavo, o kam į nauda.

Po keturiasdešimt metų rusų tankai vijo vokiečius ir pataikė sustoti ant tos vietos, kur socialistai kariavo su caro pajamomis, sugurgždėjus stiklams po tankų vikšrais, šoko kareiviai ieškoti paslėptų turtų ir kastuvais išmaišę paskutinę istorinę cicilikmečio vietovę, kur socialistai didvyriškai kovojo su caro pajamomis.

K a r k l i n i ū B a l t r u š a i t i s

Nežinia, ar Kalva gavo vardą dėl to, kad čia gyveno Kalvaitis, ar dėl to, kad Luišaitis, gyvenęs prie pagirio kalvelėje, buvo vadinamas Kalviniu, vienok iki Lenkmečio juodu čia tik ir gyveno. Kalvinio laukas baigėsi Plynaite ties mokykliniu sklypu. „Aušros" laikais Plynaitę dar tik piemenys žinojo, nes į ją suvarę gyvulius, išliedavo ant neklaužadų savo pyktį, pliekdami botagais, Plynaitėje nuklimpusius. Tiktai vienas Girnupių Brundzos kuilys nebijo nei piemenų nei Plynaitės ir

maudydavosi kada tik nori ir kiek tik nori. Ir ko jis bijos, jei buvo jau šešiametis ir pakakdavo tik kaukštelti iltimis, o piemenys tuoj dairydavosi, kur medis, kad galėjus įsliuogti, jei dar pakalentų iltimis.

Rodos nedaug laiko praslinko ir jau niekas nemini nei Kalvinio, nei Plynaitės vardo.

Kalviniui gi reikėjo darbininkų, nes bemaž visą Kalvos kaimą valdė. Baltrušaitis buvo ne tik apkūnus, bet ir tvirtas, kai meškinas, vyras. Tokio Kalviniui ir reikėjo. Dirba Baltrušaitis per dieną Kalvinio darbus, o per pietėmis tempia ant pečių iš girios medžius. Kad eigulys jų nerastų, slėpė kluone. Tenai susikirto Baltrušaitis ir pirkaitę. Kai reikėjo Kalviniui vežti rugiai, Baltrušaitis sunešė pirkaitę ant mokyklos sklypo ir nakčia sustatė. Bagotoji praturtėjo viena bakūžė. Netrukus Baltrušaitis užsigyveno du sklypus prie Pilviškių vieškelio. Ten persinešė savo bakūžę. Mokyklinis sklypas liko tuščias, bet išdygo antra bakūžė prie Pilviškių vieškelio.

Karklinių Šečkuvienė turėjo 24 margus neblogos žemės, bet žemė turėjo blogą šeiminką: trobesiai sukrypę, stogai vėjo sutaršyti, pro palanges bandė šunes landžioti duonos Šečkuvienė neturėjo, bet užtat laukuose usnių ir rūškynių netrūko. Baltrušaitis pasiūlė mainytis vietomis, Šečkuvieni patiko dvi bakūžės Bagotojoj prie Pilviškių vieškelio ir susimainė. Šečkuvienė persivežė mantą viename vežime, o Baltrušaitis keliais. Šečkuvieni darėsi apmaudu, žiūrint į prikrautus Baltrušaičio vežimus, ir niurnėjo: „- Jis tiek užsigyventi negalėjo. Jam arba aitvarai prinešė, arba prisivogė“.

Naujasis Karklinių gyventojas ir čia nesnaudė - kasė griovius, kirtu brūzgynus, taisė trobesius. Kai atėjo lietingi 1867 metai. Grioviai labai pravertė: kai kitur iš vien tyvuliavo balos, pas Baltrušaitį pūpsojo dirvos; kai kita buvo labai sausa, pas Baltrušaitį šiek tiek užaugo mat, ankstokai gavo įsekti, o Karklinių laukai vandeningi. Kai 1870 metai buvo derlingi, pas Baltrušaitį užaugo dvigubai. Giria netoli. Baltrušaitis ir čia nesnaudė - pirkė biržes. Kai 1872 m. uraganas išlaužė 10 margų girios ties Guobiniške, Baltrušaitis visą plotą vienas nupirko. Zanavykijos vadinami laukininkai ne visi žinojo Bagotą, bet visi gerai pradėjo žinot Karklinių Baltrušaitį.

Jo sūnus buvo amerikonas. Kai grįžo, buvo vienas uoliausių organizatorių Bagotosios parapijos, mokyklos ir bažnyčios statytojų. Jo sūnus buvo daugeliui vaikų kūmu toje bažnyčioje ir dėl to buvo vadinamas Podžiumi. Baltrušaičio pavardę Karkliniuose vėl pradėjo daug kas minėti.

B a g o t o s i o s ž y d a i

Jeigu jau visur žydai iš seniai veržėsi į kaimus nuomuoti dvarų smuklių, tai nuo 1773 - 75 metų ypač, nes tada, vadinamas luomų šeimas daug kur atėmė miestų teisės ir miesčionys prilygo baudžiauninkams, tad ir žydams daug privilegijų susiaurėjo ir jie dar labiau ėmėsi smuklių nuomos verslo kaimuose. Na, ir pridėjo kaimuose smuklių. Bagotojoj buvo Pilviškių kryžkelėje, Bartininkuose ties

Brazauskyne, Kirsnokiškėj vadinamoj Buizinėj, Skindeliškėj ties Krienkalniu /Žičmonuose/, buvo Višakiškėj, Kazlų kaime... O Pilviškiuose 1799 m. buvo tik 399 žmonės, įskaitant ir 16 žydų, buvo 3 karčiamos ir 6 degtinės gamyklos.

Kai prieš cicilikmetį buvo įsakyta žydams išsikraustyti iš kaimų, Bagotojoj vienok pasiliko du žydai - Faifkė kimo kalvio darže, o Proikė ant kampo į Pilviškius, nes nuo karčeminio sklypo turėjo pasišalinti ir sklypas likosi Marijampolės finansų žinioj. Proikė buvo ne tik privatus karčemnykas, bet ir pusrabinis ir pas jį rinkdavosi dar vis užsilikę žydai - Faifkė, Skindeliškės Jaumelis - milo darytojas ir Ginupių Abromas. Negalint eiti Abromui, eidavo Abromienė, pasiėmusi sieksninę kačergą. Kai Baltrušaičio boba užklausė Abromienę, kam ji kabarkštuoja su tokia ilga kačerga į Bagotąją, atsakė: „- Oi, Paukštis - vienas šuva, Samuolis /Baltrušaitis/ du šuva, tai kačergėlė mano nodiejėlė.

Išsinešdinus Girnupių Abromui, atėjo eilė Žišmonų Jauneliui. Jei jau Abromienę neišbaidė Paukščio ir Samuolio šunes, tai Jaunelį - Dovydų bernai, mat, jis turėjo nešpetną žydelkaitę. Nuobodu jaunai žydaitei Žičmonių Krienkalnyje. Neiškenčia nežvilgčiojusi smalinėmis akimis į iš anapus Višakio atėjusiu Dovydų Labūnuką ir Toliejų Teleišiuką. Šie negi mediniai, kad už gražios žydaiteš žvilgsnį neatrevanšuotų lietuviškų akių dėkingumu. Jauneliai jau ir kraustosi į Pilviškius. „- Kodėl išeinatė į Pilviškius? Čia gerai ir ramiai gyvenatė?“ - užklausė Palukaitienė. „-Oi, kokia čia spakainastis, kad duktė graži. Tik vakaruškais Labūnukas švilpt vienam krašte, tik Teleišiukai švilpt kitam krašte ir eina bernai per laukus, kai su karabinais, o tu tik Jauneli, Jauneli, spėk atidarinėti duris.

Kai kryžkelės Proikė išsikėlė į Pilviškius, į jo gūžtą perėjo iš Raisynės Faifkė ir ilgiausiai ištvėrė Bagotojoj. Gal būtų sulaukęs ir Hitlerio, jei jo dukterį Cipkę nebūtų paviliojęs Lazauskutis. Kartą Faifkė tėvui varvaliuoja: „- Oi, kap tu, Lazauske, suvaldyk savo sūnų. Jis prie mano dukters lenda“. „- Tai nieko, kad jauni pasišneka“ - atsako Lazauskas, nesuprasdamas žydo sielvarto. „-Oi, kaip nieko, kad anąsyk radau juos po kopėčiom priemenėj mylavojančes“. Kad Lazauskučio meilę atšaldžius, Faifkė išsiuntė savo Cipkę į Pilviškius. Ten jauna žydaite tūnojo lyg naminiame arešte. Bet kur tau jaunos žydaiteš meilę pežebosi, kad iš viso meilę moka matyti be akių ir susikalbėti be žodžių. Tokia kalba juodu ir susišnekėjo. Kai Lazauskutis išvažiavo ilgavežimiu į laukus pervežti paskutinio rugių vežimo ir paskutinės rikės, vadinamos boba, atsidūrė Pilviškiuos. Vieton paskutinės rikės - bobos, Lazauskutis parsivržė Faifkiūtę, mat Cipkę, nujautusi ilgavežimį, pasisiūlė eisianti uždarinėti langinių, žydam nei į galvą neatėjo mintis, kad su tokia priemone gali kas kėsintis meilę vežioti. Cipkė, uždariusi langines - vežiman ir dingo iš Pilviškių. Kai žydai apsižiūrėjo, buvo jau vežimo ir pėdsakai dingę.

P i r m a s i s B a g o t o s i o s v a r g o n i n i n k a s

Kadaise buvo garsi Jurgelevičių šeima Pilviškiuose. Laike Lenkmečio Jurgelevičius padėjęs klebonui Dabrilai išsikapstyti iš kartuvių. Už tai klebonas garantavo ne tik Jurgelevičiui, bet ir visai jo dinastijai tarnybą prie bažnyčios.

Jurgelevičių Juozas pramoko vargonininkauti. Įsimylėjo Rudaičių Petronėlę nuo Barzdų. Ir kaip Barzdų zanavykas - ūkininkas leis savo dukterį už Pilviškių pliko miesčioniuko. Tėvai pasipriešino jų meilei. Jurgelevičius sugudravojo: išėjo Amerikon, išsikvietė Petronėlę ir suėjo į porą.

Turto ir vaikučių juodu turėjo apščiai, bet ir turtas nyko ir vaikučiai mirė. Kai mirė dešimtas, Jurgelevičius netvėrė apmaudu ir grįžo Lietuvon. Čia turėjo užimti Pilviškių vargonininko postą, bet Liutkevičius tvirtai laikėsi. Apsigyveno amerikonas miestelyje ir lūkuriuoja. Atvyksta pas amerikoną pora nepažystamų ir pasisako esą kviesliai Bagotosios naujakurės parapijos ir prašo jį eiti vargonininkauti.

- Na, kažin, Petronaitė, ar eitume?

- Ogi galime eiti.

- Na, tai eikime.

- Eikime, - patvirtino Petronaitė.

Parapijos atstovai - Bartininkų Brazauskas su Barzdaičiu parsivežė juodu į Bagotąją. Čia juodu užsigyveno vienuoliktą sūnelį. Įbauginti Amerikoje giltinės dabar nežinojo, kaip džiaugtis, bet nežinojo nei kaip bijoti, džiaugdavosi Jurgelevičius sūneliu, nešiodamas jį įsivyniojęs į švarko skverną.

Miestelyje buvo geroka tinginė Jekelienė. Jos vaikai - kai agurkai: veidai raudoni, putnūs, net išsiskėtę.

-Na, kuomi, tu, šeri savo vaikučius, kad taip tarpsta? - pasiteiravo Jurgelevičius Jekelienę.

-Ogi ko turiu, tuomi ir šeriu. Pasielgetauja duonutės, tai daugiausia mutiniu.

Jurgelevičius pasikvietė Jekelienę vaiko auginti. Auklė stengėsi.

Kartą Jekelienė porina:

-Vaikas menkėja užvakar gerai valgė mutinį, vakar nelabai, o šiandien visai nevalgo.

Tuoj baigėsi Jekelienės auklyba - vaikas mirė eidamas penktą mėnesį.

Jurgelevičius užsigyveno dvyliktą - dukrelę. Apkrikštino mamos vardu - Petronėle. Ir vėl Jurgelevičius nežinojo galo džiaugsmo, bet ir baimės. Baimę kiek apmiršo, nes dukrelė pradėjo eiti antrus metukus, bet, kai juos baigė ėmė ir numirė. Palaidojęs dukrelę, Jurgelevičius skundžiasi, guodžiasi:

- Nežinau nei kas man darosi. Eičiau per laukus, kur kojos neša, bet kad, tave, Petronaite, labai myliu.- Taip ir nusiramino abu Jurgelevičiai: vienas, kad myli, kaip mylėjęs, o ji, kad mylima po senovei.

Kad nuraminus Jurgelevičius mažu žmogumi, Bagotosios pienininkas pargabeno jiems savo giminaitę - šešių metų Onutę nuo Šiaulių. Tokia jau ir be mutinio gerai augo. Gražiai papuošta, plaukučiai garbanoti, veidelis gražus. Visi gėrėjosi: vagonininkų Onutė

Onutė užaugo bet prie darbo buvo gana rambi, nebent knibinėjo

rankdarbius, o ir tai iš nuobodumo. Šiaip ji praleisdavo laiką Jurgelevičiaus krautuvėje rodydama dantukus Bagotosios bernams, pardavinėdavo alų ir pati padėdavo jį išgerti.

Jurgelevičiai nuseno. Jų Onutė vis kas kart labiau puošėsi, skurdino senokus. Jau ir Jurgelevičiam daugiau neliko nieko, kaip mutinys. Nuo mutinio mirė vaikas, neilgai gyveno mutiniu ir tėvas - mirė Velykų pirmadienį, parėjęs iš bažnyčios po mišparų, dirbęs čia 40 metų.

Likosi Petronaitė našle su augintinuke Onute. Augintinei pinigų vis reikėjo, o jų jau nebuvo. Rūsyje, po virtuve, susipylė Petronaitė rudens derlių - bulvių. Kaip senai bažnyčios pareigūnei, padovanojo dar vienas kitas po ragažę rudens gėrybių - vis didesnė apsauga nuo bado.

-Mama, girdėjau, kad mūsų karvutę žada pavogti, reikia saugoti. Eikit jūs, aš bijau. Petronaitė saugoja.

-Girdėjau, kad karvutės jau nevogs. - nuramino Onutė Petronaitę. Ši nesaugoja. Kai įlipo Petronaitė į rūšį pasisemti bulvių, rado rūšį tuščią. Buvo dar likęs Jurgelevičiaus vežimėlis.

-Mama, girdėjau, kad mūsų vežimėlį žada pavogti. Reikia padėti pas Dielininkaitį. Senė padėjo. Po kelių dienų vėl Onutė praneša naujieną:

-Mama, šianakt iš Dielininkaičio kluono pavogė mūs vežimėlį. Tik užpakalinės durys atdaros, o vežimėlio nėra.

Po poros metų, kai jau nei mutinio nebuvo, mirė ir Petronaitė.

B a g o t o s i o s ž m o n i ū a p r ė d a l a s

Žmonės, jei nesigraibsto beždžioniavimo, visada sukuria savo kraštui būdingą apsirėdymą, sulig savų išteklių. Šiaip ir bagotiškiai rengėsi, nors ir ne prabangiškai, bet puošniai.

Moterys puošdavosi savo rankų darbo gamintais drabužiais. Išeiginiai marškiniai būdavo skirtingi nuo kasdieninių. Šie buvo lininiai ar pakuliniai, ilgomis rankovėmis, nuo juosmens kartais pridurti dar prastesnio audimo medžiaga, nes vadinamoje sterblėje tekdavo vasaromis nešti bulves, kiaulėm lapai, kuras. Jis būdavo vadinamas „padurku“ ir dėl to neklaužadas vaikus greitai apramindavo: „Ša, ba gausi į padurką“. Išeiginių marškinių viršutinė dalis būdavo drobės, aptavota apykakle, susagstomi pačių pasigamintomis iš siūlų sagutėmis, margintais rankogaliais, apvestais galuose siaura, megzta juoste. Šie irgi turėdavo pridurką, kurį skalbiant atardydavo, kad kartu skalbiant nenukentėtų pagražintieji rankogaliai bei apykaklė. Ant marškinių užsivilkdavo kikliką. Kad padurkas būdavo prastoko audeklo, tai užsisėgdavo baltą sijonėlį, vadinamą balčiuku ar apstinuku. Ant šio užsimaudavo ilgą, vilnonį sijoną. Priešakyje prisėgdavo prijuostę. Šią stengdavosi išsiausti gana puošnia, vadinamą audimu kaišytinio rašto, kas ir buvo išrinkimas matmenų taip, kad išeitų norimas pagražinimas: rūta, eglės šakelė, paukščiukas, gėlė...

Nei sijonas, nei prijuostė kišenės neturėjo o kilnojamo balasto vis tik susidarydavo ir, jei ne kitokio, tai bent raktas nuo lašinių kamino, ar skrynios. Šiokiom brangenybėm nešiotis, šeiminkės, vadinamos dėdienėmis, pasisiūdavo krepšelį, vadinamą taše arba blauzdinuke ir pasirišusios po prijuoste nešiodavosi. Vykdamos iškylon, kartais dėdienės tašėn įsidėdavo sūrį, dešros ar kitokio užkandžio ar net ir trejonkinės bonkelę. Merginoms toksai kilnojamas seifas būdavo nereikalingas, tad atsikratydavo nemėgiamų bernų glamonėjimų sakydavo:

„-Nekibink, sūrio neturiu“.

Žiemą, kad rankoms būtų šilčiau, ant marškinių rankogalių užsitraukdavo arosinių verpalų /pirkti, švelnūs siūlai/ megztas rankalkas. Mėgstančios puošnumą, rankalkas nusagstydavo mažais baltais karoliukais.

Merginos plaukus supindavo į kasas ir jas sudėstydavo virš kaktos, apsaugstydamos rūtomis, taip, kad atrodydavo taip tarsi nešioja, šios rūtų vainiką. Kurių kasos būdavo ilgos ir gražios, nešiodavo kasas palaidas ir pasididžiudamos kasų grožiu, dainuodavo:

Oi, tu kasele, šilkų saujele,
Neilgai drybsosi per liemenėli.
Išpins kasele, barstys rutele,
Išskirs mane jauną iš seserėlių...

Kad sijonai būdavo ilgi, juos vasaromis pasikaišydavo - negi krėsi sijono padelkomis raras. Eidamos bažnyčion, sijoną sudėstinėdavo klostėmis apie liemenį ir persijuosdavo juosta, taip, kad moteris atrodydavo tikra maldinykė: galva apsiausta skarine, marškiniai aptavoti, liemenė išryškinusi pečius ir krūtinę, sijonas pakaišytas ir perjuostas margarašte juosta su makrais galuose, balčiukas iki pėdų, kojos basos, rankoje ryšulėlis, kuriame įvynioti batai ir maldaknygė, kitoj - gėlių puokštė.

Kojas itin stengdavosi baltai numazgoti; ir muilo negailėdavo ir šarmu plaudavo ir vandenių puškuodavo, nes daug kas į jas mesdavo žvilgsnį. Antai, Juozūniškės Šergalių Katriutė dėl kojų prarado savo jaunikį. Ji mylėjo Arcikauskų Kazį, o jis irgi nemažiau. Eidavo abu į Pilviškius žiemą, ėjo ir vasarą. Katriutė turėjo daug rytmetinio triūso ir nespėjo kojų nusimazgoti. Eina abu. Kazys žvilgčioja į kojas. Grįžo Katriutė viena, nes nesulaukė Kazio... Kazys draugams ir porina: „-Einu su ja į Piviškius, žiūriu į jos kojas ir mislinu: jei jau dabar tingi nusimazgoti kojas, tai kas bus, kai apsiženysime. Taip ir parėjau užuolankomis nuo Katriūtės“.

Eina Žečkalnių Barbutė į Višakio Rūdos atlaidus. Rytas lietingas ne tik raras, bet ir lašeliai rieduliuoja nuo rugių, žolių. Kad kartais nenukentėtų maldaknygė, ją Barbutė paslėpė po pažasčia. Kad nesušlapus sijono, priešakyje užkišo jo padelkas už juosmens, nes balčiukas dengė kojas. Užpakalinę sijono pusę užsitempė ant galvos, apsidengė drobule ir eina vis saugodamasi pasvirusių rugių, kad mažiau sušaltų. Bet ji, užsiversdama užpakalinę sijono pusę ant galvos, nejučiomis užsitempė ir balčiuką ir abu apkūnūs veidai likosi be uždangos. Iš paskos į vieškelį įsuko ir siuvėjas Vaišnora. Matydamas tokį aitvarą, siuvėjas neturi kur akių dėti: ir laiko nuleidęs, ir į šalis dairosi, ir spjaudė, ir galop neiškentė:

- Nugi, tu Barbute, kaip tu čia dabar eini?-

- Ogi kriaučeli, jau dvidešimt metų, kaip įsižadėjau, tai ten ir einu. -
paaiškino Barbutė siuvėjui ėjimo paslaptį.

Kad sijonai buvo ilgi ir nesimatydavo batų, tai jų puošnumu ne taip jau daug kas rūpindavosi. Daugiausiai avėdavo vadinamais kamašiais - vientisinės odos batais, šonuose su gumos audinio įsiuvomis ar šonuose segamais mažomis apvaliomis skardinėmis sagutėmis.

Kol Karklinių Samuoliūtės dėvėjo kamašiais, nešiojo ilgais sijonais. Kai juodviem parsieitė iš Amerikos po batelius, užsigeidė pademonstruoti amerikoniškas dovanėles. Bet kaip tai padaryti, kad mama neleidžia pakirpti sijono? Juodvi rado išeitį: ėmusios pantį, apvyniojo ant jo sijonų viršutines pusės ir taip sijonai patrupėjo per liemenį per plaštaką. Iš po sijonų matėsi puikiai amerikoniška dovana. Dovana, kaip dovana, bet patrupėję sijonai patiko draugėms ir jos ėmė pakirpinėti savus sijonus iki kaulėlių. Tai pastebėjo Pilviškių davatkos ir nuėjusios apskundė klebonui Motiejui Olekui. Šio būta pažangaus žmogaus ir rūstybės taurę išpylė ne ant bagotiškių, bet ant pačių skundėjų galvų:

- Jūs su ilgais sijonais bene geresnės. Jūs tik dulkes sukeliate
bažnyčioje su savo padelkomis bečiūžuodamos po bažnyčią.

Vyrų aprėdas būdavo mažiau puošnus, kaip iš viso vyrų gyvenimas turi mažiau kapryzų. Vienas vyrų puošnumo pažymys buvo drobiniai marškiniai ir tokios pat kelnės - negi karštą dieną ant baltų, dar užsitempsi ir milines eidamas bažnyčion ar pas kaimyną. Vienas seniukas tvirtino, kad į Šumskų bažnyčią prieš Lenkmetį ateidavę tik du pliki ir du juodai pasirėdę. Šiedu buvo Domeikų Žilinskas ir Gudelių Akelaitis.

Ant marškinių užsivilgdavo liemenę. Marškinius, per liemenį, apjuosdavo juosta. Juo juosta platesnė - juo laikomas vyras puošnesniu. Kelnų galus apvyniodavo siauromis austinėmis juostelėmis, vadinamomis padvenskomis. Jomis kartu apvyniodavo ir autkojus. Kojas apaudavo naginėmis, o visai neturtingi vyžomis, nusipintomis iš liepų karnų arba lunkų. Naginės nusimegzdavo iš plonų virvelių, padus ištepavo lydytais sakais, degutu, smala. Jų amžių pribaugdavo artojai, nes buvo lengvas ir patogus apavas. Turtingesnieji stengdavosi įsigyti aulinius batus.

Vasaromis eidami bažnyčion, batus nešdavosi persimetę per petį ir užtat batai ilgai skelsdavo. Ne be reikalo Pietaris rašė, kad Paršelių Draugeliui auliniai batai tarnavo 25 metus ir butų tarnavę dar tiek, jei pelė nebūtų prasigraužusi skylę. Kad auliniai batai buvo didelėj pagarboj, dažnai tėvas, skirdamas ūkį įpareigodavo kitiems vaikams pasiūdinti čebatus, skrandą, sermėgą.

Kaitriomis vasaros dienomis dėvėdavo šiaudų nusipintą skrybėlę rudens laike - kepurę su lakeruotu snapu, o žiemą dažnas dėvėdavo žydo Jaunelio nuveltą skrybėlę ar kepurę su nuleidžiamu graižu ant ausų. Tai buvo Žičmonų, darbo žieminė kepurė. Ant kaklo, dėl šilumos, užsisukdavo skarelę ar šalių, o turtingesnieji šilkinę skarelę. Kaklaryšių nenešiojo, nes tai ponų reikalas, kurie nešiodavo manžetus, bei užsidėdavo stipriai krakmolytą krūtinę.

Viršutinis žiemos drabužis buvo pilka sermėga su juodo raištelio apvadomis apie kišenes, apykaklę ir rankovių galus. Turtingesnieji vietoj sermėgos, dėvėdavo juodo milo vatinį. Juodas paltas su aksomo apykakle buvo ponelių aprėdalas, pridėdant dar skrybėlę ir rankoj lietsargį, nors ir giedriausią dieną.

Moterys žiemą dėvėdavo avikailių skrandą, dažniausiai raudonos spalvos, vadinamą dūbine, nes kailių išdirbimui vartodavo eglų žieves, vadinamas dūbais. Skranda buvo moterų dažnai ne tik kasdieniu, bet ir išeiginiu drabužiu. Jei batų neturėjo ar juos taupė, dažnai moterys eidavo viešnagėn su šliurėmis. Kojinėmis ne taip jau kas dėvėdavo, nes pakakdavo apsvynioti švariais auteliais. Ne be reikalo pamėgdžiotajai bobų lepinimasi ir vengimą darbo, juokauja: „- Eime, bobut, pupų kult“. Boba burt, burt ir dusdama meta spragilą: „- Negaliu, sylelės neturiu. Kai pasako: „- Einam, bobut į balių, tai ji kumštimi dundydama į stalą šaukia: „- Vaikai ledokai! Kur šliurės, kur kadokai?“

Kai mirė Bartininkų Bružo aštuoniolikmetė mergaitė rauplėmis, ją apvilko marškiniiais ir kojas apvyniojo auteliais. Kai kaime mirdavo kokis elgeta ar benamis, kaimas sudėdavo lentų karstui, moterys aprengimui, visai gera dovana mirusiam buvo, jei kuri moteris aukodavo autelius ir austas spalvotas juosteles /padvenskas/.

A u d i e j a i

- Šita staltiesė labai sena. Ji turi daugiau šimtą metų. Ji dar audieju išausta, - taip kalbėjo įteikdama dovaną senutė. Apie audiejus ji pasakojo:

- Senovėje moterys neausdavo, nes buvo jom sunkus darbas. Jos su, pjautuvais rugius pjaudavo, o vyrai ausdavo, mat reikdavo patiems ir staklės ir krijeliai ir vytuškos pasidirbti, o ar tai moterų darbas? Kai milą ausdavo, tai ir vyram prakaitas per kaktą varvėdavo. Ir marškas ausdavo viena pakoja. Reikėdavo mokėti ir nytis nusimesti, ir visokius raštus susiverti, o kai reikia austi su šešiolika pakoju, tai ir galva susisuka. Ir tikrai, geras audieju ir buvo mažas audimo fabrikėlis ir už tai likęs vardas Audiejiškės kaimo. Kur reikėdavo austi paprastesni audimai, audiejai eidavo iš namų į namus. Kur reikėdavo sudėtingesnių rakandų, audiejai ausdavo savose pirkiose.

Paskutinis Bagotosios apylinkių audieju buvo Jouozas Kamarauskas iš Griešių. Jis audimo meną puikiai žinojo ir pabrėždavo savo asmenybę, kad nebe kokis audieju, bet menininkas, našiodamas ilgus, ant pečių nudribusius plaukus, švarką baltą, kelnes iki kelių, o toliau aptemta balta kojine. Vakaraų kepurę nešdavosi rankoje. Taip Griežių audieju visi tuj atskirdavo.

Atėjo 1941 metai, atūžė hitleininkai. Griešiuose susišaudė su besitraukiančiais rusais. Visi slėpėsi, kur kas galėjo. Kamarauskas įlindo slėptuvėn. Šautuvų poškėjimams kiek aptilus, Kamarauskas panoro sužinoti, kas dedasi aplinkui ir atsargiai iškišo plaukuotą galvą. Vokietys pamatė ne tai baidyklę, ne tai žmogystą ir vietoj nušovė paskutinį audieju.

P a s k u t i n i s m a l ū n i n i k a s

Kiekvienas gyventojas turėdavo savo rankines gernas, paprastai kamaroje laikomas. Gaidyste kėles, eidavo malti, kad iki pusryčių galėtų susimalti vakar duonkepyje padžiautus grūdus. Šeimininkė vėl kuria duonkepį, vėl džiauna naują javų porciją kitai dienai ir taip primaldavo ne tik žiemos apyvartai, bet ir vasarai, nes džiovinti miltai negesdavo ir vadindavosi sąmaliniu. Jei sąmalinio neturėdavo vasarai, buvo prastas šeimininkas.

Apsukresni ūkininkai pasistengdavo atpalaiduoti nuo malimo katorgos tarnaites ar bernus įkinkydami vėją. Rankines gernas įtaisydavo mažame malūnėlyje ir jau buvo didelė pagelba ūkiui. Smulkoki malūnai buvo sukinėjami prieš vėją su visu malūno pastatu. Antrieji, stambūs malūnai buvo vadinami olenderiais /olandiški/ ir buvo sukinėjama tik jo viršus su sparnais.

Skindeliškės Palukaičio Jurgis įsigėdė malūno. Iš kur gauti, jei tėvas nepaliko, jis pats net beraštis, pinigų nėra. Jurgis ne iš tų, katruos bėdos įveikia – jis bėdas įveikia, tad ir ėmėsi malūno statybos pats. Iš kart visi šaipėsi, kaip Jurgis teturėdamas keletą gabalų vertingesnės medžiagos, kelete stambesnių kuolų, o griebiasi malūno ir net olenderio. Per žiemą šnypštuliavo, tašinėjo, matavo ir

pavasaryje buvo baigti didžiuliai mediniai ratai. Vasarą išdygo malūno griaučiai. Kai rudenyje baigė apdengti malūno kepurę ir dengikas atrodydavo lyg vaiduoklis, visi ėmė vadinti Jurgį Apuoku. Žiemą nugriebė pora subrendusių pušų, ištašė sparnam skersinius, bruštikiais vadinamus ir įtempė į malūno kepurę, pritvirtino sparnus ir jau pašaipūnai aprimo, nes jau mato, kad netrukus toks kepurę nusiėmus prašyti Jurgio malonės ir jau ne Apuoku vadinant, bet ponas Palukaiti.

Ir tikrai, vos sumalė keliolika maišų, kaip pastebėjo, kad Jurgio malūne maltų rupių duona daug skanesnė mat, jis neperkaitina miltų geru reguliavimu ir jo klientai gamybą vadino „Jurgelis minkštai sumala“.

Iš Zanavykijos moterėlei prireikė miltų. Jai rekomendavo Palukaičio malūną ir įmokė, kad ji nuobodžiai prašytų, nes jis užverstas darbu. Atvežė. Vyrai sukėlė maišus į malūną. Nulipo žemyn Palukaitis ir kaip ims prašyt, maldauti vargšė moterėlė: „-Apuokėli, sumalk ir man“. Palukaitis užraudo. Moterėlė dar įkyriau: „-Jurgeli, Apuokėli, tik nors manęs našlės pasigailėki“. Jurgis nusigrėžė. Klientė užbėgo už akių ir vėl tą patį vos neverkšlandama. Jurgis išmetė maišus iš malūno ir išstūmė klientę, o žiopsotojai vos nesprogsta juoku.

Kai susitvėrė žemės artelės, Jurgio malūną paėmė kolūkin. Jurgis liko kolūkio malūnininku. Kol buvo Jurgio parūpinta reikmenų malimui - viskas ėjo kuo puikiausiai, labai pravertė kolūkiui. Kai supuvo sparnų audeklai, dar Jurgis užtiesė senų maišų žėgles; kai išlūžinėjo ratų medinių krumplių, jau kiek blogiau - kolūkis neturi drūtmedžio krumpliams; kai sudilo girkos - visai blogi reikalai - malūnas gavo atostogų, o čia reikia fermoms miltų. Kol sutvarkė girkas, nupuvo vienas sparnų skersinis. Skersiniui pušies niekas neparūpino. Jurgis dar malė dviem sparnais, kai ir tie nulūžo, įmontavo motorą, ir Jurgis malė toliau, tik, kai pūsdavo vienodas, stiprus vėjas, Jurgis dūšaudamas ir galva linkčiodamas pridurdavo: „-Kiek jėgos eina vėjais, o čia už tą velnio išmislą reikia su vėjais pinigų paleisti“.

Neilgai dūšavo. Motoro tuksenimas ir svetimų šeimininkavimas ant jo kruvinu prakaitu pasistatyto, malūno jį erzino, gavo vėžį ir mirė 1965 m. birželio mėnesyje, kada labiausiai aprimę vėjai.

B a g o t i š k i ų v e s t u v ė s

Vestuvės - vienas žmogaus gyvenimo slenksčio peržengimas, tai žmogaus gyvenimo vienas tragikomedijos aktų, kur - laidojama jo jaunystė, kur iki tol buvęs savo asmens pats šeimininku, dabar tampa kuklios bendrovės tik akcininku, kur turės visą kapitalą skirti šeimos fondui, o pats tenkintis tik procentais. Į šį. tragikomedijos aktą sudėjo lietuvis visą savo lietuviškos taurios dvasios lobį su kaupu, o lietuviui dvasios turtų likimas nepagailėjo.

Senesniųjų kartų jaunuomenė žinojo, kas yra meilė, bet nežinojo, kas yra meilikavimasis, tad jie buvo pareigingi pasiruošimui į gyvenimą per klusnumą tėvams ir darbštumą. Tik toki ir buvo reikalingi anų laikų tautai būti pamatais, ant kurių ateities lietuviškas rūmas bus

Atėjus laikui vedybų, piršliui tarpininkaujant, buvo tariamasi vestuvėms. Užklydus jaunajam pas mergelę be piršlio buvo sutiktas su daina:

Išeik, išeik iš darželio,
Palaikyki man žirgelį,
O aš jaunas bernelis,
Padarysiu mustrelį.

Nei aš eisiu iš darželio,
Nei laikysiu tau žirgelio,
Tu ne mano bernelis,
Aš ne tavo mergelė.

Atjos pas mane gražesnis,
Du kart tiek ir bagotesnis,
Ir su savo žirgeliu,
Risavotu balneliu.

Tu, berneli, stovi stovi,
Manęs labai nori nori,
O aš tavęs nelabai,
Kad tu pypkelę rūkai.

Tu, berneli, geltonplauki
Ar iš girios ar iš lauko,
Ar turtingų tėvų vaiks,

Iš mandrumo biskį paiks.

Manęs paiku nevadinki,
Man unaro negadinki,
Aš turtingų tėvelių,
Iš didelių namelių.

Turiu žirgą obuoliuotą,
Tymo balną risavotą,
Žeria ugnį patkavomis,
Rodo kelią kamanomis.

Atvykus su piršliu, laikoma rimtimi ir kalbama apie vedybas. Kartais kukli mergina, pašaukta mamos, pasirodyt jaunikiui, nedrąsiai stovi pas duris ir tik .jaunikio ar piršlio klausoma, ar nepasidabojanti, kad nekalbanti, ištaria "pasidaboju" ir, jei kitokių nesutarimų nesiranda, laikoma vedybinės piršlybos vykusios ir einama pasitariman, kada vykti pas kleboną užsakų.

Užsakų metu jaunoji, jei būna bažnyčioj, tai dėvi ant galvos rūtų vainiką ir stovi tarp dviejų draugių irgi kiek pasidabinusių gėlėmis. Draugės vadinamos drūčkomis. Drūčkos rengia jaunąją ir santuokai. Baigusis trečiajam užsakui, jaunasis atvažiuoja aplankyti savo būsimosios ir užtikrinimui įvyksiančio fakto, atveža žiedą ir dovanų. Jungtuvės būdavo paprastai antradienyje, tad pirmadienio vakaras buvo vadinamas vakarynomis arba vainiko pynimas. Čia dalyvaudavo tik artimiausi giminės, jei arti gyvena, ir draugės. Dainos traukiamos apie greitą užbaigimą jaunystės, išsiskyrimą, iš savųjų, draugių.

Paskutinį vakarėlį
Aš pas savo motinėle
Už stalo sėdėjau...

Arba

Oi, tu kasele, šilkų saujele
Neilgai drybsosi per liemenėlį
Išpins kasele, barstys rūtele,
Išskirs tave jauną iš seserėlių...

Antradienio rytas - pasiruošimas sutikti jaunąjį ir piršlį bei jaunojo palydovus, vadinamus broliais ir pabroliais. Čia prasideda vestuvinės dainos, bet gana rimtokos, nes ruošiamasi religinėms apeigoms. Jei religinės apeigos numatyta ryte, tai nei laiko nebūna dainoms. Jei popiečiu, tada daug laiko ir dainom. Kartais apdainuojama gražiai praleistos dienos, kaip pasididžiavimas:

Augau aš nameliuos, prie savo tėvelių,
Bet ne prasta buvau iš mažų dienelių.

O kai paaugau razumą turėjau,
Tada į draugystę jokią aš nesusidėjau.

Jokia mergina prie manys netiko,
Katra pradėjo sekti - tuoj ir atsiliko.

Jokia mergina negalė man prilgti,
Nes neturi kuomi, kaip aš pasirėdyti.

Turiu aš skepetų ir visos jos gražios,
Bo visos šilkinės, didelės ir mažos.

Turiu aš daug jekių, puikių kriaučių siūtų,
Ir nenoriu, kad bet kas man alų pirktų.

Būtų man per prasta, tarp bet kokių sėdėti,
Pamačius mamytė, imtų mane barti.

Sakytų per prasta tau su tokiais gerti,
Sakytų per prasta tarp snarglių sėdėti

Belaukiančiai nuotakai ir besidairančiai per langą padainuoja:

Motule, mano, svečiai atvažiuoja (2 kartus)
Tylėk dukrele, gal važiuos pro šalį (2 kartus)

Motule mano, į kelelį suka (2 kartus)
Tylėk dukrele, gal paklausti kelio (2 kartus)

Motule mano, į seklyčią eina (2 kartus)
Tylėk dukrele, eiki su jais drauge (2 kartus)

Motule mano, už stalelio sėda (2 kartus)
Tylėk dukrele, sėsk ir su jais drauge (2 kartus)

Motule mano, žalią vyną geria (2 kartus)
Gerki dukrele, gerki su jais drauge (2 kartus)

Motule mano, margas skrynias veža (2 kartus)
Dukrele mano, važiuok su jais drauge (2 kartus)

Kai įeina jaunasis, parodydamas jį laukimą, dainuoja:

Vėlybi sveteliai, vėlybi, o kas jus sveteliai vėlino? (2 kartus)
Žičyti žirgeliai vėlino, žičyti žirgeliai vėlino.

Vėlybi sveteliai, vėlybi, o kas jus sveteliai vėlino? (2 kartus)
Žičyti bričkelė /ar rogelės/ vėlino ...

Vėlybi sveteliai, vėlybi, o kas jus sveteliai vėlino? (2 kartus)
Žičyti bateliai vėlino, žičyti bateliai vėlino.

Ateina valanda vykimui šliūban. Pagal šeimos aplinkybes, vyksta kuo įvairiausias ceretnonijalas ir dainos, privedančios iki ašarų, o ypač jei buvo našlaitė arba visų mėgiama, kad jau nebebus jų tarpe, kad jau nebebus čia tėvelio ir močiutes dukrele.

Šumskų Brazauskų Ona buvo visų mėgiama. Augo pusnašlaitė. Žentuosna atvyko honoravas vyras Ramanauskų Antanas. Saulėtą rudens dieną veda iš seklyčios Onutę šliūban. Dainos sugraudino Onutę, Onutės ašaros užkrėtė seseris, šios drauges ir visi prapliupo ašaromis. Tarp visų šmėgščioja kaiminka, garsi dainininkė Giraitienė Ieva Pančekių. Apie ją sakydavo, kad, kai Giraitienė išgeria nors vieną šnapsą, tai ne tik Giraitienė, bet net ant jos ir skūra o šneka. Pamačiusi Giraitienė verkiantį Ramanauską, tuoj suramino: „- Šurum burum jau ruduo, cit, Antanai, gausi tuoj". Nespėję nusišluostyti ašarų, visi prapliupo juokais.

Grįžtant iš bažnyčios, eina pasisveikinimo ceremonijalas, kuris nėra šablonas, bet kuo įvairiausias, žiūrint sąlygų namuose, dainininkų iniciatyvos, piršlio apsukrumo... Arklių mėgėjai kartais išdresuoja arklius, kad jie prie durų stoja piestu, vaikai klykia, muzika traukia maršą, bailesnieji traukiasi nuošalumo, tėvai eina pasitikti su duona, ir druska ir apkaišyta degtinės taurele jaunųjų, kurie jau dabar žengia per slenkstį, kaip labai laukiami svečiai.

Oi laukiam laukiam, oi seniai laukiam svetelių parvažiuojant.
Jau žiba žiboružė, jau dega liktoružė, /gal buvo specialus žibintas/
Oi laukiam laukiam...

Oi prašom, prašom mielų svetelių sėstis užu stalelio...

Susėdus už stalo, prasideda neišsiamamos vestuvių dainos. Ceremonijalinėmis dainomis laikomos tos, kurios surištos su dovanomis, svočios apdainavimu, jaunųjų prikėlimu, piršlio korimu. Pirmiausiai dainomis prašoma lauktuvių:

Oi eisim, eisim sesutėles svetelių pažiūrėt,

Ar gražūs sveteliai, ar pasirėdę.

Girdėjom jaunieji bravore buvot...
/Jaunieji deda dainininkam ant stalo degtinės bonką/
Oi eisim, eisim mielos seselės, svetelių pažiūrėt
Ar graži svočiutė, ar pasirėdžius.

Girdėjom svočiute pikliuj buvus,
Girdėjom svočiute pyragėlius kepus.

/Svočia duoda pyragą ir virintinės degtinės/.

Tai graži svočiutė, tai pasirėdžius,
Tai gražūs pyragai ir degtinė.

Jeilgai neduoda ir nesirengia:
-Reikė reikė neit į svočias
Kad prasti meteliai, kad maži turteliai.

Oi eisim eisim mielos seselės, svetelių pažiūrėt
Ar gražus piršlelis, ar pasirėdęs.

Girdėjom piršteli pas žydą buvus,
Girdėjom piršleli gorčinę pirkus.

/Piršlys duoda degtinės kartais keistesniame inde/

Tai gražus piršlelis, tai bagotas.
Tai gera degtinė, tai štukorka.

Oi eisim, eisim mielos seselės, brolelių pažiūrėt,
Ar gražūs broleliai, ar pasirėdę.

Girdėjom broleliai miestely buvot,
Girdėjom broleliai lauktuvių pirkot.
/Apdalina pabroliai saldainiais/

Oi eisim, eisim, sesučių pažiūrėt,
Ar gražios seselės, rūtų vainikėliai.

Girdėjom seseles pyragėlius kepus
Girdėjom seseles sviesteliu tepus.

/Deda pamergės pyragėlių/.

Svočia keletą kartų vaišina, tad daug kartų ji ir apdainuojama

Eisim broleliai svočiutės žiūrėt,
Ar graži svočiutė, ar pasirėdžius.

Tai graži svočiutė, tai pasirėdžius,
Mėlynos akelės, kai žybuoklėlės
Raudoni veideliai, kai obuolėliai.

Susipraski ponias svočia, ko mums jauniems reikia
Prie jaunų dienelių, prie gražių dainelių:
Alaus, midaus, arielkėlės, kviečių pyragėlių.

Kai vis nieko negauna, keičia ir dainą:

Tu svočiute, purpsai, purpsai, nieko neišmanai
Tu svočiute, o savo - nė noselė ne tavo,
Iš kačiukės žičijai, tu kačiukei kloniojais.
Tu svočiute, o savo - nė akutės ne tavo
Iš zuikučio žičijai, tu zuikučiui kloniojais.

Ant svočiutės galvos, krovė lizdą varnos,
Tu svočiute, neišmanai, kad varnelių nevarai

Po svočiutės nosia, voras musę korė.
Tu svočiute, neišmanai, kad vorelio nevarai.

Ant svočiutės kelių, kalė vaikus vedė,
Tu svočiute, neišmanai, kad kalytės nevarai.

Už šiderstvišką dainą, gudri svočia šiderstviškai atsilygina. Jankauskienė gražiai atplovė pyrago bandos viršų ir vėl prismaigstė degtukais. Kai jau apdainavo svočiutės gerą razumėlį, gražų pyragėlį ir ėmė iš svočios rankų pyragą - pašmukšt ir išsinėrė pyragas iš plutos likusios dainininko rankose, o svočia tik dainuoja, kad netikusiam berneliui, nemokančiam darbelių, vietoj samtelio, galės semti su plutele. Be vestuvinių svečių, ateina ir neprašytų svečių, kaip pramogautojų. Jiems badavo nekreipiama dėmesio pagal patarlę: neprašytam - suolas netašytas. Toki mėgdavo savivaliauti: organizuoti peštynes, kupletines dainas, pavogti vaišių valgių. Dūminėje pirkioje svočia susidėjo pyragus ant aukšto. Nekviestieji užuodė. Viduj aslos būdavo židiny, vadinamas kudmentu. Virš kudmento būdavo lubose skylė, uždaroma keturkampėmis durimis, vadinamomis aukštiniu /velniui uždaryk duris, tai

per aukštinį įeis/. Nekviestieji užlaipino sėbrą ant aukšto. Pyragų krūva, o nėra į ką dėti. Sėbrai suaktyvino šokius ir dainas apie kudmentą. Vagilius signalizuoja, kad sėbrai aprūpintų jį maišu, šie duoda patarimą daina:

Tas pats maišas ir marškiniai,
Užrišk galą, dėk pyragą...

Apdainavus svočią kiek gana, ateina eilė piršlį vanoti.

Atvažiavo piršlys leliumai, su ilgu botagu bus gerai.
Tas ilgas botagas leliumai, šunim atsiginti bus gerai.
Atvažiavo piršlys leliumai, su didele nosia bus gerai.
Ta didelė nosis leliumai, svočiutei pastogė bus gerai.
Atvažiavo piršlys leliumai, su didelėm klumpėm bus gerai.
Tos didelės klumpės leliumai, sąšlavom išnešti bus gerai.
Atvažiavo piršlys leliumai, su ilgu liežuviu bus gerai.
Lėkštėms iššluostyt bus gerai... Ilgi ūsai bus gerai voratinkliam išgraibyti,
ilga sermėga bus gerai svočiutei užkloti...

Kai piršlys nieko neduoda, jį palygina su svočiute:

Gera mūs svočiutė pyragėlį padė,
O mūsų piršlelis tik macniai užbezdė...

Prieš rengiantis jaunajai išvažiuoti, keičiamos dainos liūdnesnėmis:

Tu tėveli, tu senasis, pasigesi manęs,
Tu nueisi į kalnelį, kur griebiau gelsvas kvietelius, ten nerasi manęs.

Tu senoji motinėle, pasigesi manęs,
Tu nueisi į seklyčią, kur aš audžiau aštuonnyčius, ten nerasi manęs.

Tu berneli, tu jaunasis, pasigėsi manęs,
Tu nueisi į lankelę, kur ganėm bėrus žirgelius, ten nerasi manęs.

Seserėle, tu mieloji, pasigesi manęs,
Tu nueisi į darželį, kur laistėm žalias rūteles, ten nerasi manęs.

Atsisveikinimo dainos visus priveda prie ašarų ir po atsisveikinimų išvyksta jaunoji marčiosna.

Jaunąją palydi svočia, piršlys, bent du pabroliai ir dvi pamergės. Jaunimą vadina pasekėjais. Jei pasekėjai gražus, sąmoningi, geri dainininkai, laikoma, kad jaunoji iš šviesaus krašto; jei koki apkiautėliai - marti iš tamsaus krašto.

Marčios sutikimo ceremonijalas ir dainos gana įvairūs, žiūrint kokia aplinka ir koki dainininkai bei svečiai. Jei daug apkiautėlių tai be valgio ir gėrimo, daugiau niekas nieko ir nemato ir tokią vestuvę vadina vėdaro prikimšimu.

Marti apdalina dovanomis pirmoje eilėje įnamius, toliau vestuvių dalyvius iš savo pasiruoštų kraičių: stuomenimis, rankšluosčiais, juostomis, juostelėmis, pirštinėmis... Gausios dovanos - ženklas, kad marti buvo darbšti ir naginga. Svočia naujoj vietoj kloja jauniesiems lovą iš atvežtų marčios kraičių. Svočia laikoma jaunųjų globėja. Jaunieji laikomi bendro gyvenimo šeima. Daina raginama pasibučiuoti, kaip neišskiriamos draugystės ženklu: jaunoji, būdama kukli, visiems matant, vengia bučkio, o dainininkai traukia:

Jaunasis nor bučiuot, o jaunoji nesiduot.
Mokyk, mokyk, svočiute mokyk
Imk šniurą, duok į skūrą,
Kad pamestų tą natūrą...

Jaunuosius nulydi miegoti ir senesnieji taipgi eina miegoti kur nors pas kaimynus.

Ryte eina prikėlimo dainos. Jei svočia miegojo pas kaimynus, jai parengia vežimą parvežti, žinoma, ir piršliui tokios ceremonijos tenka. Dažnai prikėlėjai apsirėdo kokiais nors keistais drabužiais, įsikinko į geldą, ar roges, prie rogių prisiriša abazėlį, prie šio šiaudų kūlį ir traukia pas svočią.

Oi labas rytas, mūsų svočiutei.
Tai gerai miegojo, kojeles kilnojo.

Piršliui:

Oi labas rytas, mūsų piršleliui.
Tai prastai miegojo, svočiutės nevoliojo.

Pargabenę svočią su piršliu kelia ant duonkepio susišilti, mat sušalo. Jaunajai rodoma rimtis ir pagarba. Kartais ji pavagiama, kur nors paslepiama ir jaunasis apdainuojamas, praganęs žmonelę. Ir turi statyti žadėti rytmetinės, kad sugražintų žmoną ir sėdasi pusryčių.

Pietūs vadinami marčpiečiais, duodami iš atsivežtų marčios ar atlydėjusios svočios užkandžių. Jei būna numatytos vestuves tęsti ilgokai, kai kad kvieslio sakyta „ne ant vienos dienos, bet ant visos nedėlios“, tai išsigalvojama visokių išdaigų: meškininkai, čigonai, sugautų vagių teismai, monologai, jaunesnės sesers iškėlimas iš po ragažės mat, kol vyresnė neištekėjusi, apie jaunesnę sakoma, kad ji dar po ragaže ir ji neturi būti vedybose konkurente vyresniajai.

Vestuvinis nuovargis visus pradeda įveikti kaip kad sakoma apie einančius vestuvėn į klausimą, kur einas: „- Į vestuvę, traukis, ba peršoksiu“. Kai grįžta: „-Iš vestuvės, traukis, paimk tą šiaudą nuo kelio, ba parpulsiu“.

Užbaigos dainos būna dėkojimas už vaišes, linkėjimai sėkmės jauniems, priminimas darbų, apgailėstojimas gražios jaunystės tėvų ir draugų tarpe...

Jau bačkutė skamba, šeimininkė bamba,
O sveteliai trypu trypu nenor išvažiuoti

Bambėk nebambėk, reiks alučio duoti,
Mes alučio neišgėrę namo nevažiuosim /2 kartus/

Oi oi oi, kaimynėliai, kas kamaroj daros,
Bačkelė uzbonėlį parsivertus baras.

Uzbonėli mažas, uzbone negeras,
Išviliojai tu iš manęs paskutinį lašą./ 2 kartus/

Pirmas rytas marčiose apdainuojamas, kaip ilgesys vainikėlio -

Atsikėlus anksti rytą, seredos rytėlį,
Oi oi oi, Dievulėliau, neturiu vainiko /2 kartus/

Kalbin vadin bernužėlis į rūtų darželį.
Aš nuskinsiu, tu nupinsi rūtų vainikėlį /2 kartus/

Stovi, žiuri anytėlė per stiklo langelį,
Eik šė lauk, martelaite, nelaužyk ratelių /2 kartus/

Stovi, žiuri anytėlė per stiklo langelį
Gana skint, gana pint, gana svietas juokint /2 kartus/

Kalbin mane anytėlė į kopūstų darželį,
Reikia sėt, nuravėt žali kopūstėliai /2 kartus/

Blogai išauklėtam bernui.

Menkas vyras, kai katinas
Į padelkas jau kabinas
Dą nei kiaulių neatganė
Apie mergas jau išmano
Kai sutemsta, tai išėina.
Kai prašvinta, tai pareina
Kai sekmadienio tik sulaukia
Tekins į Pilviškius traukia

Ant zomato atsisėdęs
Grūšias ir obuolius ėda
Grūšią kanda, ūsai kreta
Graužtus ant merginų meta
Jie tiek kanda, kiek apžioja
Merginas akim vedžioja
Toki nežiūri gražumėlio
Akim vedžioja liemenėlį
Ant čebatų kaliošai
Užkabinti lyg maišai
Dziegorėlis ant kratinės
Kelniukės nuobrukinės...

Ironija Lenkmečio laikų.

Kad žmonės žmonės šlovės neturėjo,
Kad žydai bajorus lojot pradėjo,
Sakydami, kad mes turime rekrūtus,
O dabar po drauge ir juos pačius skuta.
Prapuolė jų ploščiai ir sejiedai brangūs
Ir dabar jau patys tarp mužikų randas.
Prapuolė arbata ir pėtnyčios riebios,
O dabar ir nedėlioj už plutos griebias,
Jie nepaisė, kai bažnyčioj mišios,
O dabar apieros prašo rankas atkišę.
Dar neseniai jie karčemoj skambino stikleliais,
O dabar jau klauso, kai skambina virpeliais

Bagotosios cicilistų daina:

Vargsta kožnas žmogus silpnas, jį valdonas spaudžia,
O varguolių kerpa vilnas, o varguoliai snaudžia.
Kelkis, broli, pažiūrėki, kas su tavim dedas
Savo būvį priturėki, nes užpuolė badas
Eik į lauką, arki žemę, šauk į darbą žmones
Nes jie svaiguliu aptemę, budinki artojus.
Proto pančius paliusuoki, laisvesnis tapsi kūnu,
Vilnos kirpti nesiduoki, nes esi galiūnas.
Užvedė jie karą baisų, kaip su gyvulinis laukiniais
Ir uzvedė gyvenimą, kiap piemens paskutiniai.
Kaip nedori atėjūnai valdyt Lietuva ėmė,
Tada ir mūsų broliai ginklo nusitverė.
O, tu care, tu begėdi, kiek kalėjime mūs brolių sėdi.
Ar tau sostan reikia sėsti, kad mūs šalį baigtum ėsti

Grybautojų daina:

Eina garsas per giružę,
Grybam reiks traukti i karužę,
Kad reiks stoti į eiles,
Kad kariauti už girias.
Atsiliepė kazalėkas,
Visų grybų pašlemėkas,
Neisiu aš kariaut,
Iš karabino šaut.
Atsiliepė ūmėdaitė,
Dar aš esu jauna mergaitė
Neisiu aš kariaut,
Iš karabino šaut.
Lepšė plempė,
Tankiai trepsė
Neinu aš kariaut,
Iš karabino šaut.
Atsiliepė baravykas
Visų grybų pulkaunykas,
Eisiu aš kariaut, iš karabino šaut...

R u g i a p j ū t ė

Visų vasaros darbų rugiapjūtė buvo didžiausioje pagarboje. Tai buvo darbas didelio dėmesio, nes blogi orai. galėjo viską apversti galva žemyn. Iki rugiapjūtės pakakdavo keltis saulėtekiu, o per rugiapjūtę jau keltis prieš saulėtekį, o kai pirmas pėdas į kluoną, tai brėkstant.

Kai dar buvo pjautuvų laikai, rugius pjaudavo moterys. Pėdai būdavo dideli, mat, po saują dėdavo į krūvą, tad pėdus darydavo didesnius, kad mažiau reiktu gaišti laiko su pėdų raišiojimais. Tokių pėdų rikes vadindavo gubomis, nes reikėdavo supjauti pėdų kiekis ir dydis. Tokių pėdų kapa išduodavo iki vadinamųjų dviejų varšauskų./Guba ir buvo baudžiavinio darbo vienetas/. Pradalgę nugriebdavo paskui kirtiką mergina, tvarkydama pėdą ir nešdamosi jį rankomis prie kratinės spausdama, tad pėdai būdavo mažesni. Pėdų išdžiūvimui, sustatydavo juos po dvidešimt į rikes. Mėgstą pagyrūniškumą, rikes ir pėdus darydavo mažesnius, kad būtų daugiau lauke rikių.

Kuriai griebikei tenka surišti paskutinis pėdas, toji pina rugių varpų vainiką ir užsidėjusi jį ant galvos, tarp kitų dviejų griebikių, parėjusi namo, nusilenkia ir įteikia pasitinkančiai kirtikus šeimininkei. Vyrai nuima dalgius nuo kotų, pakabina ant šiaudo, bude stuksi į dalgio pentį /sprandą/, griebikė tarp delnų laiko dalgio drobę /plokštę/ ir ritmingai ploja delnais katučių ir susidaro dalgių muzika, skelbianti pabaigtuves. Tyliam vakare toli aidi tokia muzika.

Namo visi grista su daina:

Oi, tu rugeli, tu žiemkentėli,
Nebijojai tu žiemos, nei šaltelio didžio.
Tik pabijojai pieno dalgelio
Ir pasvirai ant lygaus laukelio.

Priėję namus dainuoja:

Oi auga auga jovars prie vartų,
O jo šakelės tarp antrų vartų.
Oi laukia laukia mūsų močiutė,
Talkelės parkeliaujant.
Parein talkelė nuilsus,
Kalne rugelius nukirtus.
Išeik močiute ant dvaro,
Priimk talkele nuo lauko
Tavo talkelė nuilso,
Kalne rudelius nukirto...

Šeimininkė pasitinka su degtinės bonka ir sūriu. Su puodeliu siūbtelia vandens ant grįžtančiųjų, kad duona gerai brinktų. Šeimininkė neša vainiką į seklyčią, o kirtikai ir griebikės eina praustis ir ima laistytis. Kuris labai saugojasi, kad nebūtų aplietas, tą kartais pagavę pertraukia per prūdą, ar aplieja kuris nors įsilipęs į medį. Baigę laistymosi prajovystes, sėdasi už stalo.

L i l n a m y n ė s

Be rugiapjūtės, būdavo antra gana svarbi talka - linamynė, nes irgi vienu užsimojimu reikėdavo išminti visi linai, tad reikėdavo dienai išminti apie 65 kūliai po kapą. Tai nuveikti reikėdavo 7-8 minikų ir padavėjo iš pirties sausų, dar šiltų linų šiaudelių. Dainai vietos nebūdavo, nes dulkės ir mintuvų klegesys viską nuslopindavo, nebent ir mintuvus nuslopindavo aštrialiežuvių sąmojus, bet ir tai šeimininkas kartais įsiterpdavo su darbo recenzija: „- Kieno liežuvis gerai kliba, to mintuvai prastai dirba“. Išminti stengdavosi „pirtį“ iki vėlybo popiečio, nes pavakare atveždavo jau kitas sudžiauti rytojaus dienai darbo porciją ir taip eidavo per visą žiemą. Be pirčių, mindavo ir „ant duobės“. Tai būdavo gana nesudėtingas fabrikas, nes pakakdavo iškasti kur nors pakrantėje žmogaus ūgio aukščio duobę, užmesti viršų ketvertą kuolgalių, atgabenti mintuvų ir įmonė parengta. Vadinamas kūrikas apačioj duobės kursto ugnį, o ant karčių uždeda pora kūlių linų ir džiovina. Kol vieną kūlį išima, spėja išdžiovinti kitą ir taip per dieną išmina numatytą porciją, kaip ir pirtyje. Ant duobės minti linai būna švaresni, nes nebūna gavę tiek dūmų ir šlapgaro, kaip pirtyje.

Minikam valgyti šeimininkai atgabena iš namų, kartais net keletą kilometrų, parištus puodus virvele ir pakabintus ant kartelės, o jei tinkamos nesugriebia šeimininkė, tai suneria ant duonkepinės kažergos. Bagotosios Misevičienė taip tranavo minikams pietus, bobelkos paslydo, kopūstai su taukine ir kruopos išsiliejo ir minikams pristatė tik po gabalą lašinių, išgraibiusios iš kopūstų ir kruopų mišinio.

Jei linai atsikloję, o tai pareikalauja šešių savaitių laiko, tai stengiasi išminti dar spalio mėnesį, kad anksčiau išbrukus, iškukavus ir suverpus ir per žiemą išaudus, kad sodams žydint, galėtų išbaltinti, nes tada esą geriausiai bala, nepūsta audeklas. Iš tiesų, norinčios labai išbaltinti audeklus, neišmanančios balinimo meno, atimdavo daug audeklui sveikatos ir toki audeklą režydavo stuomenimis ir dalindavo kaip vestuvines dovanas. Tik vienas kadaise Gavėnaičių senukas žinojo tikrą audeklų baltinimo receptą, neatimantį audeklui sveikatos. Jin linines tolkas ir audeklus pasiimdavo savo žinion ir laukdavo kovo mėnesio šalnų ir saulėtų dienų. Kai tik brėkšdavo saulėta vasario - kovo šalta diena, senukas ir tranuoja iš skrynios audeklus ant sniego ir laisto vandeniui. Linas taip ir išbala, gavęs dubeltavų saulės spindulių ir nei kiek nepripuęs. Kaiminkos stebėdavosi Gavėnaičio audeklo tvirtumu ir sakydavo: „- Drūtas, kaip Gavėnios audeklas“, bet pačios audeklų balinimą nustumdavo vasarai, kad ne tik išbaltų, bet ir apipūtų.

1971. 11. 11